

Bland bovar och banditer.
En analys av fyra deckare för barn ur ett genusperspektiv.

HELENA NORDQVIST
MARIA PERSSON



HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

Svensk titel: Bland bovar och banditer. En analys av fyra deckare för barn ur ett genusperspektiv.

Engelsk titel: Among villains and bandits. An analysis of four children's detective stories from a gender perspective.

Författare: Helena Nordqvist, Maria Persson

Kollegium: Kollegium 1

Färdigställt: 2008

Handledare: Christian Swalander

Abstract: Swedish studies concerning children's reading habits show that detective stories have become more popular in recent years. The aim of this bachelor's thesis is to examine how the gender system is described in four detective stories written for children at the age of 9 to 13 years. Our main question is: How is the gender system reflected in the four selected detective stories for children? We also pose the question: How are femininity and masculinity described? Our study is based on three theories. First, Yvonne Hirdman's theory about the gender system, primarily the two basic principles: the logic of the separation of the sexes, the dichotomy, and the logic of the male norm, the hierarchy. Secondly, the theory that claims literature to be a reflection of society, presented by the Sociology of Literature. And finally, Maria Nikolajeva's theory that the sexes are described as opposites in literature. Our used method is text analysis. We have constructed several analysing questions that we have applied to the texts. Our results are not unambiguous; we can observe a lot of stereotype gender patterns but also more equal descriptions when it comes to the dichotomy, the hierarchy and the descriptions of femininity and masculinity. A conclusion that might be drawn is that literature is a reflection of the society where the consciousness of gender issues has increased.

Nyckelord: populärlitteratur, barn, barnböcker, deckare, genus, genussystem, genusforskning, litteratursociologi

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1 Problemformulering, syfte och frågeställningar	2
1.2 Avgränsningar	3
1.3 Definition av genus	3
1.4 Disposition	3
2. BAKGRUND	5
2.1 Populärlitteratur	5
2.2 Deckare	6
2.3 Barnlitteratur	7
2.3.1 Deckare för barn	7
3. TIDIGARE FORSKNING	9
3.1 Genusforskning	9
3.2 Genusforskning om barnlitteratur	11
4. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	14
4.1 Litteratursociologi	14
4.2 Genusteori	15
4.3 Nikolajevs motsatsschema över manligt och kvinnligt	16
5. METOD	18
5.1 Kvalitativ metod	18
5.1.2 Kvalitativ textanalys	19
5.2 Tillvägagångssätt och analysverktyg	20
5.3 Urval och material	21
6. ANALYS	24
6.1 Den mystiska ön av Pia Hagmar	24
6.2 Stackelstrands hemlighet av Laura Trenter och Tony Manieri	27
6.3 Kidnappare på nätet av Lena Lilleste	30
6.4 Det mystiska huset av Petter Lidbeck	32
7. DISKUSSION	34
7.1 Vad kan resultatet ha påverkats av?	36
7.2 Slutsatser	37
7.3 Förslag till fortsatt forskning	38
8. SAMMANFATTNING	39
9. KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	41
Tryckta källor	41
Elektroniska källor	43

1. INLEDNING

Under vår studietid på Bibliotekshögskolan har intresset för genusfrågor väckts. Vi arbetar båda med barn och böcker och när det blev aktuellt att skriva C-uppsats bestämde vi oss för att undersöka hur flickor respektive pojkar framställs i deckare skrivna för barn i åldrarna 9-13, de så kallade mellanåldersböckerna. Vi är intresserade av hur dessa böcker speglar samhällets genussystem. Vi vill undersöka om litteratur skriven för barn innehåller stereotypa skildringar av manligt och kvinnligt. Värderingar och budskap som finns i böcker kan vara öppna och de kan ligga dolt, latent i texterna och förmedlas till läsaren. Vuxna förstärker många gånger omedvetet de traditionella genusedningarna och behandlar pojkar och flickor på olika sätt. På samma sätt kan barnböcker innehålla stereotypa skildringar av pojkar och flickor. Vi tror dock att de flesta i dagens samhälle önskar att flickor och pojkar fritt ska få utveckla sin personlighet och inte "tvingas" in i ett beteende beroende på sitt kön.

Yvonne Hirdman är professor i historia vid Stockholms universitet. Hirdman har bland annat bedrivit genusinriktad forskning och är särskilt känd för att 1988 ha lanserat begreppet genussystemet. Utmärkande för genussystemet är mönster av isärhållande och segregering av kön på samhällets olika nivåer. Hon menar att genus är det som människor formas till via kulturen, språket och själva tänkandet som är rådande i samhället. Hon har myntat begreppet genuskontrakt. Med det menas att kvinnor och män upprätthåller en segregering, en genusordning, där de har olika platser, sysslor och arbeten. Hirdman menar också att det är det manliga som är normen, modellen för hur en människa ska vara, medan kvinnan är undantaget. Inom genussystemet värderas män högre än kvinnor och mannen blir därigenom överordnad kvinnan, en slags hierarki. Hon anser att genussystemet går att förändra, men att det är en lång process. Det är inte så stor idé att inrikta sig på "vems fel" det är, det handlar om att ifrågasätta och bryta mönster. (Intervju med Yvonne Hirdman, <http://www.jamstallidhet.nu/jmst/maktkon/hirdman/hirdman.htm>.) Med teoretisk utgångspunkt i Hirdmans teorier om genussystemet vill vi studera populära barnböcker för att se om och i så fall på vilket sätt samhällets genusordning återspeglas där.

Varje år ges en mängd böcker ut. Vad som skildras i böckerna, och hur, skiftar med tiden. Böcker är inte något isolerat från samhället, de är en del av det. Inom litteratursociologi intresserar man sig för relationerna mellan litteratur och samhället. Johan Svedjedal (1997), professor vid litteraturvetenskapliga institutionen vid Uppsala universitet, menar att litteratursociologin kan beskrivas som "att analysera produktion, distribution och konsumtion av litteratur" (s. 72). Ett grundantagande inom litteratursociologin är att litteraturen är en avspegling av samhället (s.79).

Barnböcker bidrar till att skapa attityder till och förståelse för hur omvärlden ser ut och fungerar. I Läroplan för grundskolan (Lpo 94, 1994) står det:

Språket och litteraturen har stor betydelse för den personliga identiteten.

och vidare:

Skönlitteratur, film och teater ger möjligheter till empati och förståelse för andra och för det som är annorlunda och för omprövning av värderingar och attityder. Därigenom kan motbilder formas till exempelvis rasism, extremism, stereotypa könsroller och odemokratiska förhållanden.

Mot denna bakgrund är det viktigt att böcker skrivna för barn innehåller jämlika förebilder. Bibliotekens roll måste, enligt vår uppfattning, vara att tillhandahålla sådana böcker. I Bibliotekslagens (SFS 1996:1596, 1996) nionde paragraf står det också att:

Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.

Barnen är alltså, enligt bibliotekslagen, en prioriterad grupp. För biblioteken innebär det här ett det av vikt att utveckla en medvetenhet om genusfrågor och kritiskt granska den litteratur som tillhandahålls.

Vi vill betona att vi tycker att det ska få finnas olika slags skildringar av genus, men vi anser likväl att det är viktigt att de som arbetar med barn och böcker, till exempel bibliotekariéer och lärare, är medvetna och uppmärksamma på vikten av att också tillhandahålla böcker med en nyanserad bild av genus. Det är individens intressen som ska styra dess val i livet, inte individens kön.

1.1 Problemformulering, syfte och frågeställningar

Vi anser att det är av vikt att uppmärksamma de genused mönster och normer som finns i samhället. Dessa mönster och normer kommer till uttryck i litteraturen. Undersökningar, (SCB, 2004), visar att barn och ungdomar är en grupp som jämförelsevis läser mycket. Under barndomen bygger flickor och pojkar upp en bild av hur män respektive kvinnor ska se ut, hur de ska uppträda och vad de kan och får göra. Barn är en prioriterad grupp som biblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt (SFS 1996:1596). Därför anser vi att det är viktigt att undersöka hur samhällets rådande genused system kommer till uttryck i populära barnböcker. Vi har valt att undersöka deckare som är en omtyckt genre bland barn och som därmed kan vara en av många faktorer som inverkar då flickor och pojkar bygger upp sin bild av genus.

Syftet med denna uppsats är att undersöka om det finns stereotypa mönster med avseende på genus i fyra deckare skrivna för barn. Vi vill alltså undersöka hur värderingar gällande genus kommer till uttryck i dessa böcker.

Huvudfråga:

- Hur avspeglas det samhälleliga genused systemet i de fyra utvalda deckarna för barn?

Underfrågor:

- Hur avspeglas isärhållandet?
- Hur avspeglas hierarkin?
- Hur beskrivs manligt och kvinnligt i böckerna?

När vi konstruerat våra två första underfrågor har vi låtit oss inspireras av Yvonne Hirdmans (1988) teori om genused systemets två grundvalar, isärhållandet och hierarkin.

Isärhållandet medför att könen har olika platser, sysslor och arbeten. Hierarkin innebär att mannen är norm och han är överordnad kvinnan.

För att besvara den tredje underfrågan har vi låtit oss inspireras av Maria Nikolajeva. Hon är professor i litteraturvetenskap vid Stockholms universitet och docent i barnlitteraturforskning vid Åbo Akademi. När vi har analyserat hur böckernas personer beskrivs, har vi utgått från det motsatsschema (2004 s.129f) över manligt och kvinnligt som hon har konstruerat. Hon menar att manligt och kvinnligt i böcker skildras som motsatser. Den manliga egenskapen skyddande motsvaras på så sätt av den kvinnliga sårbar. Nikolajevas schema tydliggör på detta sätt stereotypa skildringar av manligt och kvinnligt.

1.2 Avgränsningar

Vi har valt att studera just deckare för barn då det är en omtyckt genre. Vi är medvetna om att det är en av många olika genrer inom barnlitteraturen och vår studies resultat kan inte generaliseras till att gälla all barnlitteratur. Resultaten kan inte heller gälla all deckarlitteratur för barn, men ger ändå en inblick i hur samhällets syn på genus återspeglas i några deckare för barn. Det är vår förhoppning att de slutsatser som vi drar i den här studien ska kunna vara av intresse och kanske inspirera till fortsatt forskning inom problemområdet. Vår studie är inriktad på att finna mönster i de böcker vi studerar. De som skrivit böckerna kan förstås haft en medveten genusvinkel. Vår avsikt är dock att göra en idécentral studie (Esaiasson 2007, s. 246f), vi inriktar oss på idéerna som finns öppet eller latent i böckerna oavsett vem som är författare. Vi kommer att analysera böckerna endast ur ett genusperspektiv.

1.3 Definition av genus

För att kunna redovisa tidigare forskning om genus, måste vi först definiera själva begreppet. Yvonne Hirdman berättar i en intervju med Karin Ekman om begreppet. Hon säger att genus är vårt samhälles värderingar och föreställningar om manligt och kvinnligt. Genus betyder social konstruktion av kön, och män och kvinnor tillskrivs olika egenskaper, roller och uppgifter. Genusforskaren försöker lyfta fram det som kategoriserar män och kvinnor. Vår kultur har skapat en slags stereotyper där respektive kön petas in (Ekman, *Var så god*, s. 14). I *Genus - om det stabila föränderliga former* (2004) skriver Hirdman att själva ordet genus fram till 1980-talet i Sverige endast brukats inom språkläran, och då för att beteckna substantiv, som han, hon, den och det. De som var kvinnoforskare under 1980-talet helt enkelt stal ordet från lingvistikerna som en översättning av engelskans *gender*. Själva ordet var när det frigjorts från det lingvistiska sammanhanget, enligt Hirdman tomt och fyllt av löften med oanade förståelser och möjligheter. Det behövdes ett ord för att kunna analysera kvinnans underordning och för att få förståelse för män och kvinnors delaktighet i den (s. 11f). Det finns också andra definitioner av genus, men vi har valt att använda oss av Hirdmans.

1.4 Disposition

Uppsatsen består av 9 kapitel, med ett antal tillhörande underkapitel samt källförteckning. I det inledande kapitlet presenterar vi en kort bakgrund till uppsatsen och varför vi valde inriktningen genus i barnlitteratur. Här nämner vi också forskning som behandlar ämnet, och som leder fram till problemformulering, syfte och frågeställningar. I det inledande kapitlet

redovisar vi också hur vi har avgränsat uppsatsen, och fortsätter sedan med ett kort kapitel där vi definierar begreppet genus. Det inledande kapitlet avslutas med disposition. I kapitel 2 redogör vi för bakgrund till ämnet, och redogör för svenskarnas läsvanor. Vi går sedan vidare till att titta på populärkultur och deckare. Därefter fokuserar vi på det som vi har valt att studera, barnlitteratur i allmänhet och deckare för barn i synnerhet. I kapitel 3 redovisar vi tidigare forskning som vi anser är relevant för vår uppsats. Vi börjar med att framföra tidigare forskning om genus och fortsätter med genusforskning om barnlitteraturen. Kapitel 4 är vårt teoriavsnitt, och här vill vi visa vilka teorier vi stöder vår uppsats på, och som vi tar till hjälp när vi analyserar det empiriska materialet. I kapitel 5 redovisar vi den metod vi har valt, kvalitativ textanalys, och fortsätter med att visa hur och vilka verktyg vi använder oss av för att kunna genomföra vår analys. Vi redovisar också hur vi valt ut det empiriska materialet. I kapitel 6 går vi igenom och analyserar det empiriska materialet, de fyra barndeckare vi valt att studera. Vi fortsätter i kapitel 7 med att diskutera materialet, redovisa vilka slutsatser vi kommit fram till, och ge förslag på vidare forskning inom ämnet. Kapitel 8 är en kort sammanfattning av uppsatsen, och avslutningsvis, kapitel 9 med källförteckning.

2. BAKGRUND

I detta kapitel tecknas en bild av svenskarnas läsvanor. Sedan går vi vidare till att titta på populärkultur och deckare. Därefter fokuserar vi på det som vi har valt att studera, barnlitteratur i allmänhet och deckare för barn i synnerhet. Vi vill med denna bakgrund sätta in uppsatsens problemområde i ett större sammanhang där både populärlitteraturen och barnlitteraturen länge haft en undanskymd position inom forskningen.

De medier som flest människor i Sverige varje dag tar del av är TV (87 %), dagspress (81 %) och radio (79 %). Drygt en tredjedel av svenska folket i åldrarna 9-79 år uppger i Statistiska centralbyråns (SCB, 2004) undersökning av svenskarnas läsvanor att de läser böcker en genomsnittlig dag 2003. Hur är det då med barns och ungdomars läsvanor? Barn läser, enligt SCB:s undersökning, mer än vuxna och flickor läser mer än pojkar. I åldrarna 9-17 år läser 59 % av flickorna och 47 % av pojkarna dagligen en bok.

När man tittar på de topplistor som publiceras av Svensk Bokhandel (www.svb.se) och den statistik som Sveriges författarfond (www.svff.se) publicerar, kan man se att böcker som innehåller någon form av spänning attraherar barn. Denna bild bekräftas också på Bokjuryns hemsida. Här får barn och ungdomar rösta fram de bästa böckerna. Vi tror att många barn, precis som vuxna, gillar att läsa spännande böcker och gärna i form av en deckare där man själv "lägger ett pussel" och listar ut vem som är brottslingen. Enligt *Svenska barnboksinstitutets skrift Bokprovning, Årgång 2006, Trender, tendenser och statistik*, är det i de s.k. mellanåldersböckerna som genren deckare har slagit igenom tydligast. Barn och ungdomar löser, enligt denna skrift, brott som aldrig förr i dessa böcker. Under 2006 utkom 75 barn- och ungdomsdeckare, vilket kan jämföras med 21 stycken 2001. 60 % av ökningen finns hos mellanåldersböckerna. Deckarna tillsammans med hästböckerna är de två största genrerna i den här kategorin. I både svenska och översatta mellanåldersböcker dominerar de kvinnliga huvudpersonerna. Flickorna i böckerna är måna om utseendet och sin flickighet, medan pojkarna är busiga och äventyrliga (Barns och ungdomars läsvanor, www.sbi.kb.se). Vi tycker att det är meningsfullt att studera just deckargenren eftersom den är så populär i åldrarna 9-13 år.

2.1 Populärlitteratur

Genren deckare anses i allmänhet tillhöra den s.k. populärlitteraturen. Men vad menar man då med populärlitteratur? Ulf Boëthius (1995), professor i barn- och ungdomslitteratur vid Institutionen för litteraturvetenskap vid Stockholms universitet, anser inte att populärlitteraturen skiljer sig på något avgörande sätt från annan litteratur. Traditionellt har det funnits två kriterier för vad som är populärlitteratur. Det ena är att böckerna saknar originalitet, samma mönster upprepas gång på gång och de använder sig av klichéer. Det andra kriteriet är att de har en mycket stor läsekrets (s. 32). Anders Öhman (2002), docent i litteraturvetenskap vid Umeå universitet, anser inte heller att populärlitteratur är en enhetlig företeelse. Den är, i likhet med den s.k. seriösa litteraturen, inte en förutsägbar litteratur (s. 21). Han skriver att frågor om s.k. hög och låg litteratur, god och dålig diskuterades redan på 1850-talet. Bland annat omnämns den dåtida litteraturkritikern B.E Malmström som reagerade mot att den tidens s.k. dåliga böcker var så tjocka och menade att det med detta fanns ett

biändamål, nämligen att tjäna pengar. På den tiden fick nämligen författarna betalt per tryckark som de levererade. En annan del av kritiken var att den låga litteraturen var lättåtkomlig, onyttig och passiviserande, omoralisk och förledande, särskilt för ungdomar (s. 7ff).

Öhman (2002) tar också upp kvinnans ställning i populärlitteraturen. Han menar att eftersom det är lättledda människor som antagits löpa störst risk att missledas och bli offer för den dåliga litteraturen, är det särskilt kvinnorna som har förknippats med den. Då läsningen av den låga litteraturen klassades som en onyttig, passiviserande och lättjefull verksamhet, var steget nära att knyta ihop detta med de s.k. kvinnliga egenskaperna. Vem har inte sett bilder av en mullig kvinna som ligger på en soffa och läser en romanen och samtidigt äter praliner (s.12)!

Den moderna forskningen om populärlitteraturen kom igång under 1970-talet. Det var då en självklarhet att den var undermålig och forskningen inriktades på att undersöka vilka "fördomar" som spreds i dessa böcker och som samhällets svagare grupper blev påverkade av. Först på 1980- och 1990-talen kom man att omvärdera synen på dem som läste populärkultur, de ansågs inte längre lurade av populärkulturen (Öhman, 2002, s. 17). Wendy Griswold, professor i litteratursociologi vid Chicago universitet, skriver att den nya synen på populärlitteraturens läsare som "kreativa aktörer snarare än passiva mottagare" är den viktigaste nya inriktning som litteratursociologin slagit in på (Furuland et al 1997, s. 53).

Lars Furuland (1997), professor emeritus i litteraturvetenskap med inriktning mot litteratursociologi vid Uppsala universitet, menar att populärkulturen rymmer "väsentliga tidsbilder". Furuland tar här upp att man inom den litteratursociologiskt kvalitativt inriktade forskningen av populärkultur tittar närmare på texternas latent budskap. Man är intresserad av en texts dolda budskap. Denna inriktning kan jämföras med den samhällsvetenskapliga kvantitativt inriktade forskningen där man studerar det manifesta, klart utsagda budskapet (s. 32).

2.2 Deckare

Vad är då en deckare? Ordet deckare är kortform av 'detektivroman'. Nationalencyklopedin definierar deckare så här: "...fiktionslitteratur vars främsta kännetecken är intrigens koncentration kring brottslighet, brotts begående och uppklarande av brott" (www.ne.se). Kännetecknande för deckaren är att den har ett oförklarligt problem i handlingens centrum. Bokens huvudperson, deckaren, uppenbarar sanningen genom att föra ett logiskt resonemang kring kända fakta. Allan Edgar Poe anses vara den som med *The Murders in the Rue Morgue* (1841) skrev den första deckaren. Internationellt kända deckarförfattare genom historien är bland andra Arthur Conan Doyle, Agatha Christie och Ellery Queen. I Sverige märks bland andra Maria Lang, Stieg Trenter, Maj Sjöwall och Per Wahlöö.

Att deckaren uppstår just i mitten på 1800-talet beror enligt Anders Öhman (2002) på flera faktorer: de stora städerna, pressens framväxt, sekulariseringen men kanske främst på att rättsväsendet förändrades. Innan den här tiden åtalades bara den som hade erkänt ett brott, även om erkännandet skett under tortyr. Nu började man söka efter bevis för att den misstänkte verkligen var skyldig, man undersökte motiv, brottets art och samband med den skyldige (s.23).

Öhman (2002) tar upp en form av deckare som han kallar den hårdkokta deckaren som bl. a. representeras av Raymond Chandler. Den hårdkokta deckaren utgör, enligt Öhman, mönstret för den moderna deckaren. I den hårdkokta romanen är deckaren en vanlig människa, men han är ovanlig på det sättet att han är hederlig i en korrupt värld. Han är inte rädd för att vara ute på fältet och konfrontera brottslingar. Han har goda egenskaper men det är inget han skryter med. Han är hederlig, stolt och omutbar. I den hårdkokta deckaren har kvinnor ofta en mycket tvetydig position. De är objekt som deckaren åtrår, men de är också en risk för den manlige detektiven, eftersom de är svekfulla och kan utsätta deckaren för psykisk och fysisk fara (s. 29). I dagens deckarromaner är den manliga deckaren ofta "mjukare" porträtterad, han behöver inte vara stark och tuff utan kan som i t. ex. Henning Mankells böcker vara både sjuklig och orolig för sin familj.

Nutida kvinnliga deckarförfattare som Sue Grafton och Sara Paretsky, har reagerat mot den kvinnoosyn som finns i den hårdkokta deckaren och skapat nya mönster för hur en deckare kan skrivas. Här finns den kvinnliga deckaren i centrum. Öhman (2002) menar att den kvinnliga deckaren, till skillnad från den manlige, ständigt måste testa omgivningens reaktioner på henne som detektiv (s. 42). Hon får heller inte arbeta ostört, utan blir ständigt avbruten av barn, make eller hushållsbestyr. De senaste åren har den svenska deckargenren fått många nya kvinnliga författare som till exempel Liza Marklund, Camilla Läckberg, Åsa Larsson, Anna Jansson och Mari Jungstedt. Här finns en större självklarhet att en kvinna är kompetent att reda ut ett brott även om de ibland känner sig ifrågasatta av t.ex. kollegor inom kåren.

2.3 Barnlitteratur

Maria Nikolajeva definierar barnlitteratur som "...litteratur skriven, publicerad, marknadsförd av experter med barn som dess huvudsakliga publik" (2004, s. 15). Med barn menas, enligt FN:s definition, människor mellan 0-18 år. Nikolajeva menar att barnlitteraturen skiljer sig från annan litteratur på det sättet att den är skriven av andra än barn, nämligen vuxna. Detta medför ett tydligt maktförhållande - litteraturen som ett instrument att fostra, socialisera och undertrycka en viss samhällsgrupp, barnen (s.16).

Barnlitteraturen uppstod i samband med att barndomen etablerades som en särskild fas i människans utveckling, under 1700-talet, då upplysningens och romantikens idéer slog igenom (s. 19). Barnlitteraturen har, enligt Nikolajeva, genom historien använts i uppfostrande syfte. Men barnlitteraturen har också konstnärliga drag, bland annat avspeglar den verkligheten, den har stora möjligheter att påverka fantasin, den tilltalar känslor och den påverkar sina läsare (s. 20). Vanliga teman i barnlitteraturen är sökande efter personer eller saker, resor, kampen mellan gott och ont, gåtor eller mysterier, vänskap och döden.

2.3.1 Deckare för barn

Deckare för vuxna innehåller ofta ett eller flera mord. Det gör det inte i deckare för barn, men de innehåller ofta en gåta eller ett mysterium som deckarna löser. Oftast handlar de om mindre farliga brott som till exempel stölder. Ett motiv kan vara kampen mellan gott och ont (Nikolajeva 2004, s. 68).

Nikolajeva (2004) skriver att barnlitteraturen, till skillnad mot vuxenlitteraturen, ofta har kollektiva huvudpersoner (s. 95). Så är fallet i många av de deckare som givits ut för barn under senare år och så är också fallet i de deckare som vi valt att studera. Det finns många fördelar med kollektiva huvudpersoner. I många deckare är det ett par med en pojke och en

flicka som löser brott. Det ger möjlighet för läsare av båda könen att identifiera sig med huvudpersonerna. De olika personerna kan också stå för olika mänskliga egenskaper, där den ena till exempel kan beskrivas som modig och ansvarsfull, medan den andra kan beskrivas som omhändertagande och emotionell (s. 97). Men även böckernas bipersoner, som till exempel bovar, poliser och föräldrar, kan vara av intresse att studera.

3. TIDIGARE FORSKNING

I detta kapitel presenterar vi material som är relevant för vår undersökning, analysen av barndeckare ur ett *genusperspektiv*. Vi vill här sätta in forskningsfrågan i ett större forskningssammanhang genom att redogöra för genusforskning, dels i en samhällelig kontext och dels med fokus på den forskning som bedrivs om barnlitteratur. Vi inleder alltså med att redovisa forskning om hur barn och ungdomar bygger upp en bild av manligt och kvinnligt. Kapitlet avslutas med forskning om hur genus framställs i barnlitteraturen och här redovisas även tre uppsatser som behandlar detta ämne.

3.1 Genusforskning

Ylva Elvin-Nowak och Heléne Thomsson, båda forskare i psykologi med genusteori som specialitet, har skrivit boken *Att göra kön* (2003), som handlar om hur flickor och pojkar lär sig vad som är normalt och hur de ska vara i förhållande till andra. Elvin-Nowak skriver att genom att imitera omgivningens representanter av respektive kön (mammor, pappor, dagisfröknar och bokfigurer) lär sig barnen så småningom vad som är rätt och fel. Men kön är inga roller som vi kan kliva i och ur, vi är våra kön mycket mer än vad vi t ex är våra yrken (s. 103). Förståelsen för de kulturella och sociala innebörderna i kvinnlighet och manlighet etableras successivt under barndomen, vi hittar sätt att göra oss till män och kvinnor (s. 106). Barn ser vem det är som gör det som syns och som finns kvar för eftervärlden (s 108). I möten med andra blir det viktigt om vi leker med dockor eller bilar, om vi beter oss kvinnligt eller manligt på det sätt som är förväntat och rätt, i just det sammanhanget och i den relationen. När människor möts är det viktigt att visa könstillhörighet. Det är svårt, menar Thomsson, att känna sig rätt, bra eller normal om man inte framstår som rätt inför sin omgivning (Elvin-Nowak & Thomsson 2003, s. 24).

När människor föds med en kropp som har vissa yttre drag, så tolkar omgivningen att det är en pojke eller flicka som fötts. Nu börjar det som Thomsson (2003) kallar det stora "könspådraget". Flickorna blir överrösta med flicksaker och flickegenskaper, och pojkarna får lastbilar och traktorer. Detta fortsätter sedan livet ut. Hur man gör kön är införlivat med var man lever, hur gammal man är och vad släktingar, bekanta och vänner tycker och tänker. Hur man gör kön har kopplingar till tid, kultur, etnicitet, klass och mycket annat (s. 21f). Thomsson menar att det inte finns något som är manligt eller kvinnligt från början. Områden som idag ses som typiskt kvinnliga, har gjorts till något kvinnligt med tiden (s. 23).

Raewyn Connell (2002), sociolog och professor vid University of Sydney, redovisar forskning som gjorts för att försöka se vilka skillnader som finns mellan könen. Genom principen om egenskapernas dikotomi antas kvinnor ha vissa egenskaper, och män antas ha andra egenskaper. Kvinnor antas bland annat vara omvårdande, känsllosamma och lättpåverkade, medan männen är aggressiva, tystlåtna och analytiska. Tron på egenskapernas dikotomi är idag inte lika stor som den var på 1800- talet, då tankarna fick stort utrymme i den västerländska kulturen, men den är i våra dagar fortfarande stark. Argumenten om skillnaderna mellan män och kvinnor gynnar oftare män än kvinnor. Forskningen om egenskapernas dikotomi påbörjades redan på 1890-talet, och var ett av de första ämnena där man forskade med genusanknytning (s. 58).

Connell (2002) tar upp undersökningar som visar att resultat av forskning om skillnader mellan könen visar att *det inte finns några!* En studie av Rosalind Rosenberg visar att mäns och kvinnors kapacitet är lika stor, och när det gäller intelligens är det nu allmänt accepterat att inga könsskillnader finns. I Maccobys och Jacklins bok *The development of sex differences*, (1975), undersöks olika egenskaper, och ingen utmärkande skillnad mellan män och kvinnor kan konstateras. Connell skriver att det är det som är mest typiskt för könsstudier som helhet, att man inte hittar några skillnader. Maccoby och Jacklin hittade inga bevis för att flickor är mer lättpåverkade, mer sociala, har sämre självförtroende, mer präglade av arv eller mer lättlärd, eller att pojkar är mer analyserande, mer präglade av miljö eller mer visuella. Åsikter som dessa var enligt Maccoby och Jacklins undersökning bara myter (s. 59f).

Enligt Connell (2002) visar tidigare forskning inom ämnet alltså att män och kvinnor inte är särskilt olika när man jämför egenskaper, utan däremot att män och kvinnor psykologiskt sett är mycket lika. Connell skriver att det är intressant att den slutsatsen möts med så mycket misstro, och hon frågar sig varför det är så svårt att acceptera likheterna. Hon menar att den kulturella bakgrunden, med den dikotomiska genussymboliken är en del av förklaringen. Forskare fokuserar på skillnader när de undersöker genus och kön (s. 60f).

Connell berättar om en undersökning som Eva Ethelbergs gjorde och som visade att pojkarna tyckte de var mer kompetenta än flickorna, och att även flickorna ansåg att pojkarna var överlägsna. Forskning har också visat att skolbarn, både pojkar och flickor, ser pojkarna som mer kompetenta i klassrummet, trots att mätningar visar att de inte är det. Flickor som tränades till att bli experter inom ett visst område uppfattades som *lika* kompetenta som de pojkar som inte fått någon träning alls. Trots att mätningarna visade att flickorna var överlägsna (Elwin-Nowak & Thomsson s. 110 f).

Det är många forskare som anser att manliga och kvinnliga egenskaper är något som vi tar till oss. Dessa bestäms inte av vilket biologiskt kön vi föds med, utan att det är något som vi själva skapar med hjälp av omvärlden. Bronwyn Davies (2003), professor vid University of Western Sydney, utgår ifrån poststrukturalistisk teori och menar att individen är en social konstruktion som skapas och omskapas genom flertalet diskursiva praktiker som han eller hon tar del av. Barn lär sig att positionera sig som pojkar eller flickor på rätt sätt när de lärt sig samhällets diskursiva praktiker (s. 11). Manligt och kvinnligt är inget som är medfött, men infogade i hur samhället är uppbyggt. Davies menar att vi som delaktiga i samhället utan vidare övertar vetenskapen om kön, det vill säga hur män/pojkar och kvinnor/flickor bör vara. Människor får en ram som de kan använda när de positionerar sig som män eller kvinnor (s. 27).

Elvin-Nowak (2003) menar att små barn lär sig genom barnböckerna att det är pojkdjuren som klättrar i träd, busar och rymmer hemifrån, medan flickdjuren oroar sig för vad mamma ska säga. Barn lär sig bland annat genom barnböcker vad som är flicka och vad som är pojke. Barn lär sig att männen är de som sticker ut och kvinnorna finns i bakgrunden. För att bli bekräftade gör vi enligt Elvin-Nowak flickighet/kvinnlighet eller pojkighet/manlighet på ett sådant sätt att vi uppfattas och bekräftas, av andra och oss själva som "rätt" och genom det upprätthålls den egna självkänslan. Man kan alltså inte välja en rosa cykel med glittrig cykelkorg om man vill vara rätt som pojke. Däremot skulle en flicka kunna välja en svart batmancykel med tillhörande mask - en flicka kan ses som en pojkflicka. När pojken börjar förstå att han är pojke, förstår han också att han tillhör den grupp som syns mest på TV när det händer något viktigt i världen, som spelar fotboll (inte damfotboll), som kör de stora bilarna, leder företag, sitter i bolagsstyrelser och som är läkare, poliser och präster (inte

kvinnliga läkare, kvinnliga poliser eller kvinnliga präster). När flickan börjar förstå att hon är flicka, leder det sannolikt till att hon hör till den grupp som syns mest i underklädesreklamen, som cyklar eller tar den minsta bilen, som i undantagsfall blir omskrivna i sportbilagor för sina lagsportsprestationer, som blir personalchefer, mellanchefer och i extrema undantagsfall *kvinnliga* överstar eller piloter (s. 108ff).

Elvin-Nowak (2003) skriver om att göra kön av biologiska skillnader. Hon menar att vi gör kön av biologin som används för att rättfärdiga normer i samhället som utesluter kvinnorna och ursäktar männen. Mäns naturliga biologi används som en ursäkt för socialt icke accepterade beteenden, som till exempel aggressivitet och våldtäkt. När det gäller kvinnors biologi används den som en ursäkt till att kvinnor inte kan eller bör göra vissa saker. Kopplingen mellan biologi och kön är, menar hon, införlivat med föreställningar som finns inbyggda i kultur, historisk tidpunkt och socialt sammanhang (s. 124f).

Sedan slutet av 1960-talet har det bedrivits genusforskning inom litteraturvetenskapen. Åsa Arping och Anna Nordenstam (2005) skriver att man inom den feministiska litteraturforskningen analyserar hur bland annat skönlitteratur förmedlar föreställningar om kön eller genus. Den tidiga forskningen inriktade sig på att undersöka manligt författarskap och hur kvinnan skildrades i dessa texter. Under 70-talet försköts så fokus till det kvinnliga författarskapet och frågor kring en kvinnlig litterär tradition, man förde fram texter av bortglömda kvinnliga författare. Under senare år har populärkulturen allt flitigare studerats ur ett genusperspektiv (s. 7f).

3.2 Genusforskning om barnlitteratur

Det är viktigt med jämlika förebilder för barn, och barnlitteratur är något som påverkar barns attityder och värderingar. I Sverige gav Centerns Kvinnoförbund ut en rapport om könsroller i barnlitteratur redan 1976 (Borgsten). Syftet med deras undersökning var att ge föräldrar ledning vid val av böcker, men framför allt att påverka den fortsatta barnboksutgivningen (s. 1). Barnboken ansågs som **ett** led i socialisationsprocessen för barnet (s. 37). Gruppen redovisade några citat från böckerna de analyserade som belyste typiskt manliga och kvinnliga drag. I rapporten sammanfattades vilka egenskaper som räknades som manliga, och vilka som räknades till kvinnliga som man hade funnit i böckerna. Typiska drag som tillskrevs pojkar och män var: modiga, ädla, känner inte fruktan, är inte lika lydiga som flickor, är kamratliga, osv. De flesta negativa beskrivningarna gällde kvinnor och flickor: inte förstår sig på matematik eller teknik, är sjåpiga, gnälliga, tar till tårar, vackra flickor är inte intelligenta, flickor skvallrar, är lömska, enfaldiga, blyga, osäkra, larviga osv. (s. 28ff). Det visade sig också att yrkeslivet var männens område, medan hemmet och hushållet var kvinnans (s. 32). I rapporten kom man fram till att många barn och ungdomsböcker återspeglade ett traditionellt stereotyp och förlegat genusmönster, där männen/pojkar var aktiva och utåtriktade, och kvinnorna/flickorna var passiva, känslösa och förpassades till hemmet. Flickorna/kvinnorna beskrevs som underlägsna mannen, och det mönstret bekräftades av flickorna. Däremot så tyckte man att barn och ungdomsböckerna började bli lite mer realistiska och nyanserade på 1970-talet. Flickorna fick en tendens att bli mer självständiga och medvetna, och pojkarnas roll var inte alltid lika stereotyp som tidigare (s. 36). Utredningsgruppen konstaterar också att det finns en hel del barn- och ungdomsböcker som utgör en risk för att det traditionella genusmönstret ska befästas och förstärkas (s. 37). Man ska ha i åtanke att 1970-talets barnböcker med dagens syn förmodligen inte anses lika nyanserade och realistiska som de gjorde 1976 (vår anmärkning).

I en C-uppsats från Lärarprogrammet i Norrköping skriver Erika Karlsson (2007) om genusordningen i böckerna om Lasse-Majas detektivbyrå. Hon drar slutsatsen att det är en ganska stereotyp framställning av genus och genusordning som kommer fram i böckerna, och detta gäller även böckernas huvudpersoner, Lasse och Maja. Det kan enligt författaren bero på att Widmark kan ha varit medveten om det som Davies och Banks (1992, s. 1-2) anser, att barn har svårt att acceptera karaktärer som alltför mycket bryter mot det rådande genusmönstret. Karlsson tycker ändå att böckerna om Lasse-Majas detektivbyrå kunde ha utmanat läsarens syn på genus och genusordningen mer (s. 31).

Maria Jehander och Lena Odelberg (2006) har i ett examensarbete om 10 poäng vid Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning vid Göteborgs universitet skrivit en uppsats med namnet *Hur ser könsroller ut i modern barnlitteratur? En studie av sex ofta utlånade barnböcker vid Linnéstadens och Västra Frölunda bibliotek*. Här har de undersökt hur könsrollerna framställs i den moderna barnlitteraturen. Resultatet av deras undersökning är att traditionella könsroller förekommer även i 2000-talets litteratur, men att barnskildringen är något mindre stereotyp. De vuxnas karaktärer skildras däremot på ett traditionellt sätt sett ur ett genusperspektiv (s. 30).

Samma mönster hittar Sophie Andersson och Sofia Roghult (2007) i sitt examensarbete, 10 poäng, från Lärarhögskolan i Stockholm *Barn- och ungdomsböcker ur ett genusperspektiv*. Deras syfte med undersökningen var att hitta mönster gällande genus i skönlitterära barn och ungdomsböcker, och få en uppfattning om vilken syn på kön som böckerna de undersökte förmedlade (s. 3). De kommer fram till att det finns könsstereotypa, traditionella könsmonster, vanligast då karaktärer från den äldre generationen framställs, men även hos den yngre. I vissa böcker är uppdelningen mellan aktiviteter och beteenden tydlig även hos barnen. Det är i samspelet mellan flickor och pojkar som skillnaderna var som mest framträdande. I en del böcker var det däremot svårt att urskilja sådana mönster, och i undersökningen fann man också exempel där traditionella könsmonster bröts (s. 30).

Lars Brink, litteraturforskare, menar att pojkar har ett behov av att läsa traditionella pojkböcker för att på så sätt bygga upp sin egen identitet. Genom att ta fasta på de mest typiska manliga egenskaperna som styrka, mod och äventyr kan pojkarna långsamt bli starkare i sin manliga identitet. Brinks undersökning visar att pojkar som får läsa och prata om manliga hjältar i en tillåtande miljö, så småningom överskrider det som tidigare förefallit som könsstereotypa fixeringar. Brinks undersökning visade också att i tredje klass började flickorna som tidigare valt böcker om flickor nu bli mer öppna för att läsa om det motsatta könet. Bara något år efter började pojkarna bli mer öppna för att läsa om flickor, och i klass sex var både pojkar och flickor lika öppna. Brink tycker inte att man ska tvinga barn att läsa vissa böcker, utan anser att pojkar behöver läsa pojkböcker och flickor behöver läsa flickböcker. (Nättidningen Alba 2007)

Sharyl Bender Paterson och Mary Alyce Lach (1990), båda doktorer i psykologi, diskuterar i en artikel hur barns genusidentitet påverkas genom framställningen av genus i barnlitteratur. De menar att språket i böckerna och även illustrationerna, formar barns genusidentitet genom att visa vad som är tillåtet för pojkar respektive flickor att göra. Böcker har, enligt författarna, en djup påverkan på barns emotionella och kognitiva utveckling. De har gjort en undersökning som visar att framsteg har gjorts, framställningen av genus har blivit mer jämlik, men att det fortfarande finns problem. Undersökning visade också att föräldrarnas ålder var relevant för deras intresse för genusfrågor. Unga föräldrar verkade bry sig minst om

genusfrågor och författarna skriver att det kan bero på att de felaktigt tror att stereotypa genusskildringar är ett historiskt problem (s. 185ff).

4. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

I denna uppsats avser vi att analysera barndekare ur ett genusperspektiv. För att kunna göra det har vi valt att använda oss av Yvonne Hirdmans genusteori som har en stark anknytning till samhället. En annan inspirationskälla är Maria Nikolajevas forskning som inriktar sig på barnlitteratur. Vi har tagit fasta på hennes tankar om hur genus framställs i barnlitteraturen. Hirdmans och Nikolajevas teorier har kompletterat varandra på ett bra sätt när vi i vår studie har utvecklat vår analys. Vi utgår också från att böcker är en del av samhället, de speglar samhället och där med är vi inne på litteratursociologi.

4.1 Litteratursociologi

Inom litteratursociologi studeras litteraturens betydelse i samhället och samhällets betydelse i litteraturen, något som stämmer väl överens med vår ambition i den här studien. Lars Furuland, professor emeritus i litteraturvetenskap vid Uppsala universitet, grundade 1965 Avdelningen för litteratursociologi vid Litteraturvetenskapliga institutionen. Furuland (1997) skriver om litteratursociologin att den innefattar studiet av litteraturen som en del av samhället eller satt i relation till samhället.

Johan Svedjedal (1997), skriver att forskningsinriktningens utgångspunkt kan beskrivas som "en strävan att systematiskt analysera relationerna mellan skönlitteratur och samhälle". Denna strävan kan delas upp i tre underområden:

1. Samhället i litteraturen. Här är man intresserad av att studera hur skönlitteraturen skildrar samhället. Men det handlar inte bara om hur en författare skildrar verkligheten, man kommer också i kontakt med problemet med litteraturen som skapare av samhälleliga identiteter. Man intresserar sig för bilden av samhället i skönlitteraturen och ofta sker analysen utifrån perspektiv som klass, genus eller etnicitet.
2. Litteraturen i samhället. Här fokuserar man på hur litteraturen fungerar som "opinionsbildare, som politisk kraft och förmedlare av idéer". Intresset vänds mot till exempel politiska kampanjer.
3. Litteratursamhället. Inom detta område studerar man litteraturens yttre villkor, till exempel hur bokmarknaden utvecklats och författarnas villkor (s. 72ff).

Vår undersökning sorterar under det första underområdet, vi är intresserade av att studera hur det samhälleliga genussystemet avspeglas i barnlitteratur.

Inom litteratursociologin finns, enligt Svedjedal (1997), ett antal grundförutsättningar. En sådan grundförutsättning kallar han sociopoetik, det är en rad föreställningar om litteraturens förhållande till samhället. Här finner man den så kallade "speglingsteorin", som innebär att litteraturen på olika sätt speglar samhället. Det finns olika varianter på speglingsteorin, en variant är realismteorin, som hävdar att litteraturen, med eller utan författarens avsikt, avbildar verkligheten. Det finns också speglingsteorier som hävdar att det är författarens förtiganden, det som inte sägs, som fungerar som en spegling av verkligheten (s. 79). Furuland (1997) skriver om speglingsteorin att "vrångbilder" kan förekomma, men att de bör

genomskådas av litteraturforskaren som avläser avspeglingen (s.28). För vår studie är speglingsteorin, i den meningen att litteraturen speglar samhället central, den är en av våra utgångspunkter då vi analyserar de valda böckerna.

En annan grundförutsättning är att man har ett brett litteraturbegrepp, man intresserar sig inte bara för den så kallade kvalitetslitteraturen utan vidgar sitt intresse till arbetarlitteratur, barnlitteratur, populärlitteratur och så vidare (Svedjedal 1997, s. 81). Barnlitteraturen är, som vi inledningsvis skrev om, ett relativt nytt fenomen. Roger D. Sell (1997), professor i engelska vid Åbo Akademi, säger i en artikel att barnlitteraturen traditionellt inte haft samma status som vuxenlitteraturen. Det här har även avspeglats i forskningen, men nu har utvecklingen vänt och barnlitteraturen är ett av de snabbast växande forskningsområdena (Meddelanden från Åbo Akademi 14/1997).

En ytterligare grundförutsättning som vi vill ta upp, eftersom den är betydelsefull för vår studie, är vad Svedjedal kallar för värderingsdistans. Med det menas att litteratursociologiska studier gärna väljer sina forskningsobjekt efter deras representativitet eller betydelse för breda folkgrupper, snarare än dess litterära värde. "Litteratursociologin är en vetenskap om litterära värderingar snarare än en litterärt värderande vetenskap." (s. 82). Deckargenren har, som vi beskrev i de inledande kapitlen, traditionellt ansetts tillhöra populärkulturen och därmed vara mindre fin. Likväl väljer vi att studera just deckare då det är en populär genre. Dag Hedman (1995) skriver att populärlitteraturen har fört en marginaliserad tillvaro inom litteraturvetenskapen tills för några decennier sedan. Först i och med grundandet av Avdelningen för litteratursociologi i Uppsala kom forskningen kring populärlitteraturen igång (s. 7).

4.2 Genusteori

Med genus sätter vi namn på den kunskap vi har om manligt och kvinnligt, och på den kunskap vi har om hur män och kvinnor görs (Hirdman 1988, s. 51). Hirdman anser att isärhållandet av könen och etableringen av det manliga som norm är genussystemets grundläggande logiker (s. 49).

Isärhållande av könen: Isärhållandet, eller dikotomin som det kallas, innebär att manligt och kvinnligt inte bör blandas (s. 51). Dikotomin finns överallt och strukturerar sysslor, platser och egenskaper. Grunden i dikotomin finns i arbetsfördelningen mellan könen och i föreställningarna om manligt och kvinnligt. Sort 1 gör sak 1 på plats 1, sort 2 gör sak 2 på plats 2 osv. Hirdman anser att denna indelning leder till ett maktskapande. Sort 1 legitimeras genom urskiljande och avgränsande av en sort 2. Männerna är det positiva och kvinnorna det negativa. A och B. Enligt Hirdman så är det mänskliga tänkandet det som utvecklar dikotomin som ett medel och en metod som verkar belöna tänkandet genom att strukturera aha-upplevelser. Och det innebär nästan alltid, menar hon, det som Simone de Beauvoir framhöll: Man kan inte vara en A utan att förtrycka en B (s. 52). Hirdman menar vidare att barnet föds in i denna kultur av figurer, och att man inte föds till man eller kvinna, utan att man skapas till det. Poängen, menar hon, är att vi bestämmer oss i världen genom att bestämma den andra (s. 52).

Hierarkin: Den andra logiken i genussystemet är att det är mannen som är norm, mannen är överordnad i hierarkin. Hirdman (1988) skriver att det är män som är människor, och som utgör normen för det normala och allmängiltiga (s. 51). Framställningen och görandet av

maskulinum vilar på den grundläggande principen att en man inte är en kvinna, och är en av de allra viktigaste delarna i den mänskliga kulturproduktionen (Hirdman 2004, s. 71). Mannen är människan i relation till gudarna, till djuren, och han är människan i förhållande till kvinnan (s. 60f). Mannen som norm är en djupt kulturellt nedärvd självklarhet menar Hirdman. I vardagen innebär detta att brandmän är män, och en kvinna som blir brandman är avvikande (s. 60). Att vara man är att vara normbärare skriver hon, och kallar detta för maskulinums andra lag (s. 62). Män tar plats på kvinnors bekostnad bara genom att vara män (s. 62f). ”Normen verkar där den inte syns: i den enorma bias, skevhet, det skapar, att världen uppfattas, diskuteras, berättas om, utifrån denna självklarhet att det är en man som är en människa. *It is in the eye of the beholder*, som det heter på engelska. Och *the Beholder* är inte, och har aldrig varit, av kvinnokön.”(s. 63)

Genuskontraktet finns som osynligt mellan mannen och kvinnan. Genuskontrakten talar om hur män och kvinnor ska vara mot varandra: i arbetet och på det privata planet. Genuskontrakten ärvs från den ena generationen till den andra (Hirdman 1988, s. 54). Intressant är att Hirdman menar att kvinnor är medskapande i processen med genuskontrakt och mannen som norm, och lika inordnade i systemet som männen (s. 53). Det stereotypiska, idealtypiska kontraktet visar hur skilda könsens positioner är, och vilka olika förutsättningar de har. Mannen har ansvaret, beskyddet och försörjningen, medan kvinnan står för födandet och uppförandet. Mannen och kvinnan har genom kontraktet helt skilda villkor, de har aldrig samma möjligheter eller samma begränsningar (Hirdman 2004 s. 88).

4.3 Nikolajevas motsatsschema över manligt och kvinnligt

Under 1960- och 70-talen väcktes intresset för kön och genus i barnlitteraturen. Man intresserade sig för könsstereotyper, dvs. när pojkar och flickor beter sig så som de förväntas göra utifrån de rådande normerna i samhället. Det manliga i vår kultur är normen, och det är underförstått det överlägsna. Kvinnor i litteraturen som visar maskulina drag bryter mot stereotypen, och tvingas ofta tillbaka till kvinnliga beteendenormer. I litteraturen är det pojkarna som växer medan flickorna krymper. Maria Nikolajeva ger i boken *Barnbokens byggklossar* (2004, s. 129f) verktyg för hur man kan analysera beskrivningar av litterära personer. Hon menar att kvinnliga och manliga egenskaper bygger motsatser och har konstruerat ett schema för manlighet och kvinnlighet.

män/pojkar

starka
våldsamma
känslökalla/hårda
aggressiva
tävlande
rovgiriga
skyddande
självständiga
aktiva
analyserande
tänker kvantitativt

kvinnor/flickor

vackra
aggressionshämmande
emotionella/milda
lydiga
självupppoffrande
omtänksamma, omsorgsfulla
sårbara
beroende
passiva
syntetiserande
tänker kvalitativt

Nikolajevas schema kommer att vara en av delarna i vår analys. Vi kommer utifrån det att undersöka vilka egenskaper som tillskrivs personerna i deckarna, samt hur de agerar.

Nikolajeva (2004) tar upp begreppet performativt genus, som i genusvetenskapliga sammanhang brukar tillskrivas Judith Butler (1999), professor i retorik och litteraturvetenskap vid University of California i Berkeley. Performativt genus innebär att vi visar vår genustillhörighet genom att utföra de handlingar, gester och önskningar som är representativa för det kön vi tillhör. Nikolajeva menar att det är intressant att studera hur många av en boks karaktärer som betar sig på det föreskrivna sättet och hur många som bryter mot det (s. 130). Hon anser att den så kallade pojkflickan eller yrhättan i barnlitteraturen är exempel på abjektion, hellre än att acceptera sin kvinnlighet förkvävs den genom att uppträda okvinnligt (s. 131).

Vidare menar Nikolajeva (2004) att personerna i barnböcker är mer genusneutrala än i vuxenböcker. Båda könen tillåts överskrida gränserna och deras biologiska kön behöver inte vara avgörande för handlingsförloppet. Vanligt i barnböcker är också att en hel barngrupp utgör huvudpersoner. Genom kollektiva huvudpersoner kan författaren delvis kringgå problemet med könsstereotypa skildringar. Då samhället har olika förväntningar på pojkar och flickor när det gäller beteendet är huvudpersonens kön dock sällan en slump. I berättelser som önskar vara realistiska ges pojkar större frihet än flickor (s. 132).

Enligt Nikolajeva (2004) har de senaste årens genusforskning även fokuserat på pojkar och maskulinitet. Även de utsätts ju för en stereotypisk behandling. Men framförallt har forskningen riktat in sig på en mer teoretisk diskussion om genus som en social konstruktion, personernas beteende enligt föreskrivna normer (s. 133).

5. METOD

Vi avser att göra en kvalitativ textanalys. Vi intresserar oss för texter eftersom vi ser texten som ett uttryck för tankar och handlingar. Språket kan ses som en representation av verkligheten. Göran Bergström och Kristina Boréus (2000), båda forskare och lärare vid statsvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet, menar att texter på olika sätt relaterar till människor och grupper. Texter är skapade av människor för att andra ska läsa dem. De speglar medvetna och omedvetna föreställningar som dess författare hyser (s. 15). Med hjälp av textanalys kan man belysa ett speciellt samhällsvetenskapligt problem (s. 34). Texter kan spegla föreställningar om genusordning och detta vill vi se om vi kan finna i litteratur skriven för barn. Detta kapitel inleds med en text om kvalitativ metod i allmänhet, därefter går vi över till att beskriva den kvalitativa testanalysen.

5.1 Kvalitativ metod

Vetenskaplig forskning innebär ett sökande efter kunskap. Men man kan fråga sig om det egentligen finns någon absolut, objektiv kunskap. Enligt vår mening är alla forskare, oavsett vilken metod de väljer, själva influerade av de idéströmningar som råder i samhället. Den kvalitativa ansatsen ser verkligheten som något subjektivt. Forskningen går ut på att hitta egenskaper eller framträdande drag hos något, inte dess orsaker. Man är intresserad av att studera hur vi människor uppfattar och tolkar vår omgivning. Människan är inte en betraktare av en objektiv omvärld, hon är en del av den. Den kvalitativa forskningen strävar efter att få fram unika resultat, att komma nära det man studerar, resultaten kan inte upprepas i en annan studie. Man intresserar sig för egenskaper och framträdande drag hos ett fenomen. Inom kvalitativ forskning intresserar man sig ofta för texter eftersom de kan fungera som ett uttryck för företeelser inom samhället

I en kvalitativ studie kan man inte generalisera, resultaten är endast giltiga för det som undersökts. Däremot går det ofta, enligt Pål Repstad (1999), filosofie doktor och professor i religionssociologi vid Högskolan i Agder, att göra en grov och subjektiv uppskattning av hur pass representativa resultaten är (s. 17). Inom den kvalitativa forskningen letar man efter observerbara fakta som kan belysa ett mer eller mindre väl formulerat tema, efter hand utvecklar man hypoteser som passar med de fakta som registrerats. Då är det viktigt att forskaren även registrerar sådana fakta som inte passar in på förväntningarna. Det existerar ingen absolut objektivitet, bara mer eller mindre trovärdiga tolkningar av verkligheten. Repstad beskriver den hermeneutiska processen som en tolkning av observationerna där vi läser in generella egenskaper och sammanhang (s.103). Det är viktigt att forskaren är medveten om sin egen förförståelse av ämnet och fortfarande har förmågan att låta sig bli överraskad av den information som kommer fram och lära sig något nytt (s. 105). Inom kvalitativ forskning söker man förståelse för olika fenomen, men förståelse behöver inte vara samma sak som kunskap. Då förståelse måste betraktas som något subjektivt så är det viktigt att forskarens egna tankar om det ämne som studeras redovisas klart och öppet så att läsaren kan bedöma om den har påverkat bedömningen, analysen.

En kvalitativ studie mynnar ut i en tolkning av den företeelse som man har studerat, man har en förklaring till hur något hänger ihop. Samtidigt måste man ju vara medveten om att dessa förklaringar också är en mänsklig konstruktion. Även här avspeglas forskarens förförståelse,

som kanske har reviderats under studiens gång. Men om förklaringen kan fördjupa förståelsen av ett fenomen så är den ju meningsfull. När vi väljer att göra en kvalitativ analys innebär det att vi försökt skaffa oss en djupare kunskap inom ett visst, mycket begränsat, område.

5.1.2 Kvalitativ textanalys

Professor Peter Esaiasson, professor Mikael Giljam, docent Henrik Oscarsson och docent Lena Wägnerud är alla verksamma vid Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet har tillsammans skrivit boken *Metodpraktikan* (2007). De menar att den kvalitativa textanalysen går ut på "...att ta fram det väsentliga innehållet genom en noggrann läsning av textens delar, helhet och den kontext vari den ingår". Ett skäl för att välja den kvalitativa textanalysen kan vara att man inte anser att hela texten är lika viktig för studiens problem, vissa passager anses viktigare än andra. Genom intensiv läsning av texten och genom att ställa preciserande frågor till texten analyseras den. Det är då viktigt att fokusera på studiens frågeställningar så att analysfrågorna som man ställer har validitet för studien, att de ger svar på det som man avser att undersöka (s.237ff).

Esaiasson et al. (2007), menar att man i en kvalitativ textanalys bör fundera över den mänskliga aktör som har producerat texterna. Man bör göra skillnad mellan aktörscentrala och idécentrala studier. Vid en aktörscentral studie är det viktigt vem som säger vad medan den idécentrala studien riktar in sig på idéerna som förs fram. I den idécentrala studien är det oviktigt vem som tar upp idéerna. Samtidigt bör man vara medveten om att varje text bärs fram av en avsändare och det är bra att öppet redovisa vilka författares texter som har analyserats. Urvalet av författare kan ju påverka studiens slutsatser (s. 246f).

När det gäller urval av material finns det, enligt Esaiasson et al. (2007), två huvudalternativ, "att välja snävt eller att fiska brett" (s. 248). Det bästa vore att analysera allt relevant material, men å andra sidan finns det förstås praktiska begränsningar att ta hänsyn till. Att välja ett brett material är antagligen osäkrare men kanske intressantare. Ett snävt urval, å andra sidan, är säkrare men kanske tråkigare. Av vikt är att man ställer sig frågan vilka tänkbara konsekvenser ens beslut kan få (s. 249).

"Tolkning handlar i grund och botten om att begripa och förstå vad en text säger i förhållande till den fråga som ställs.", så skriver Esaiasson et al. (2007, s. 249). De menar att svårigheten med tolkningen av en text kan variera, ibland kan det vara en ganska okomplicerad uppgift andra gånger krävs ett omfattande arbete för att förstå vad en text säger. Författarna pekar på fyra faktorer som är avgörande för tolkningen vid en kvalitativ textanalys.

1. En faktor är frågans karaktär, om man i sin studie är inriktad på att hitta textens manifesta eller dess latent budskap. Det manifesta budskapet är det man direkta kan utläsa i en text, medan det latent budskapet ligger dolt under ytan och som man kanske inte ser vid en första, okritisk genomläsning (s. 250). Även Furuland (1997) berör detta och menar att litteraturforskare ofta arbetar med kvalitativ innehållsanalys som strävar mot att finna textens dolda, ej direkt utsagda budskap. Detta till skillnad mot samhällsvetare som traditionellt har arbetat med kvantitativ innehållsanalys som bygger på statistiska sammanställningar av enheter i texten som kan definieras entydigt och räknas. Man beskriver då det manifesta budskapet (s. 32).
2. En andra faktor är vad Eliasson et al. kallar "tankens klarhet" (s. 250). Det kanske inte är så att den som skrivit en text vill uttrycka sig otvetydigt eller har en genomtänkt uppfattning i det aktuella ämnet.

3. När man tolkar en text måste man välja tolkningsperspektiv. Texter kan betyda olika saker för olika människor, för den som skrivit texten, för den tilltänkta läsaren eller för mig som forskare. Om perspektivet är författarens så gäller det att tolka vad han eller hon avsåg att den skulle betyda och om perspektivet är en mottagargrupp får man reda ut vad texten betyder för den gruppen. När perspektivet är tolkarens eller forskarens gäller det att läsa texten med observanta ögon för att få svar på den fråga som man intresserar sig för.
4. Den fjärde faktorn är forskarens egen förförståelse. Forskarens tidigare erfarenheter har förstås stor betydelse för hur han eller hon tolkar en text. Här menar Eliasson et al. att medlet för att göra studiens resultat giltiga utanför oss själva är att ha probleminsikt och att vara öppna med dessa frågor (s.250).

De tolkningar som man bestämmer sig för bör redovisas i den egna forskningstexten. Detta sker genom sammanfattande referat, citat av nyckelpassager och argumenterande slutsatser. Referaten är forskarens egna sammandrag av texten, citaten visar att man inte tryckt sin egen förutfattade mening på texten och genom de argumenterande slutsatserna lyfter man fram de överväganden som man gjort under tolkningsarbetet (s. 253).

5.2 Tillvägagångssätt och analysverktyg

Vi har valt att göra en idécentral studie (Eliasson et al. 2007, s. 246f) och inriktar oss följaktligen på idéerna som förs fram i de böcker som vi har valt ut. Vi är intresserade av att studera hur samhällets genussystem avspeglas i böckerna. Vårt urval är relativt snävt, vi avser att analysera fyra böcker. Anledningarna till detta val är dels praktiska, vår tid i denna C-uppsats är begränsad. Men vi tror också att ett snävt urval ger oss möjligheten att gå mer på djupet då vi utför analysen. En tänkbar konsekvens av detta val är ju att vårt material inte är representativt för genren. Vi tror dock ändå att vi har möjlighet att dra vissa slutsatser från det material som vi har valt.

Vid tolkningen av texten är vi i första hand ute efter att hitta böckernas dolda, latent budskap. För att hitta det latent budskapet krävs minst två genomläsningar av böckerna. Den första genomläsningen sker utan analysverktyg. Vid den andra genomläsningen ställer vi våra analysfrågor till texten och letar efter svar. Vårt tolkningsperspektiv är forskarens, vi är intresserade av relationen mellan texten och verkligheten. Vår ambition är att vara objektiva och analysera texten med hjälp av våra teorier, analysfrågor och Nikolajevs schema över manligt och kvinnligt och att inte tillskriva texten några av våra förutfattade meningar.

Som läsare närmar man sig en text med sin egen förförståelse. Samma text behöver inte betyda samma sak för olika personer beroende på deras egen förförståelse. Samma text kan också ändra innebörd för en person under tiden som han/hon får nya kunskaper och erfarenheter. Som forskare är det viktigt att vara medveten om sin egen förförståelse och att öppet redovisa den. Vår gemensamma förförståelse inför analysen bygger på den forskning som vi tagit del av och de teorier som vi stödjer oss på.

Vår metod är den kvalitativa textanalysen och våra analysverktyg för att få svar på de två första underfrågorna är att ställa ett antal analysfrågor till texterna. Analysfrågorna utgör med andra ord byggstenarna i vår undersöknings analysredskap. Genom att läsa texterna med dessa frågor framför ögonen vill vi nå fram till böckernas öppna budskap, men framför allt dess latent budskap. Analysfrågorna har vi konstruerat så att de svarar mot våra frågeställningar.

Hur avspeglas isärhållandet? Här har vi valt att se platser, sysslor och arbeten som uttryck för isärhållandet av könen.

- Vilka platser befinner sig flickor respektive pojkar på? Är det lika?
- Vilka sysslor har flickor respektive pojkar? Är det lika?
- Vilka arbeten har pojkar respektive flickor? Är det lika?

Hur avspeglas hierarkin? Här har vi valt att se ledarskap och status som tecken på hierarki.

- Vem tar initiativ, vem är drivande och handlingskraftig?
- Vem framställs som ledare? Vem bestämmer?
- Vem har status?

Den tredje underfrågan i våra frågeställningar: *Hur beskrivs manligt och kvinnligt i böckerna?*, besvarar vi med hjälp av Nikolajevas schema över manligt och kvinnligt. Genom att se om framställningen av personerna stämmer överens med Nikolajevas schema, kan vi dra slutsatser om flickor/kvinnor och pojkar/män beskrivs med typiskt manliga eller kvinnliga egenskaper, eller om de på något sätt bryter mot hennes schema. Vi kommer inte slaviskt att leta efter de exakta benämningar som finns i hennes uppställning. Däremot så kommer hennes schema fungera som en mall som vi utgår från. Genom det kan vi se om beskrivningarna i böckerna kan härledas till att tillhöra den manliga eller kvinnliga sidan av hennes schema.

5.3 Urval och material

Vårt fokus i den här studien är ju deckare för den så kallade mellanåldern, 9-13 år. Att vi valde just deckare har fler orsaker. Vi arbetar på bibliotek och har lagt märke till att deckare efterfrågas av barn och ungdomar och vi upplever också att det ges ut många deckare. Svenska barnboksinstitutets (2007) undersökning bekräftade också att genren är populär. När vi valde ut vilka titlar som vi skulle analysera, ville vi prioritera böcker som är omtyckta inom genren. Vi ville också att de skulle vara aktuella och valde 2006 som utgivningsår. Vi började med att studera utlåningsstatistiken från ett antal bibliotek. Det visade sig dock att det fanns ganska stora skillnader mellan biblioteken, det var helt enkelt inte samma böcker som låg i topp. Detta med ett undantag, författaren Martin Widmark med serien om LasseMajas detektivbyrå, som genomgående var mycket populär. Dessa böcker valde vi dock bort eftersom det nyligen gjorts en studie med liknande inriktning om de böckerna (Karlsson, Erika, 2007, *Genusordningen i böckerna om Lasse-Majas detektivbyrå*. "...jag har då aldrig hört talas om kvinnliga rånare"). Vi studerade sedan statistik från Svensk Bokhandel, alltså 2006 års mest sålda böcker och där hittade vi två titlar som passade in på våra kriterier, *Den mystiska ön* av Pia Hagmar och *Stackelstrands hemlighet* av Laura Trenter och Tony Manieri. Vidare använde vi oss också av Bokjuryns vinnarlista för 2006. Bokjuryn är ett samarbetsprojekt mellan bibliotek, barnboks-förlag och andra organisationer initierat 1997. Priset syftar till att uppmuntra barns och ungdomars läsning och att visa respekt för ungas egna bokval. På Bokjuryn röstar alltså barnen själva fram årets böcker, 2006 var det 48 000 barn som var med och röstade. På Bokjuryns lista över de tio vinnarna för vår åldersgrupp hittade vi ytterligare två böcker som fyllde våra kriterier, *Kidnappare på nätet* av Lena Lilleste och *Det mystiska huset* av Petter Lidbeck. De böcker som vi valt ut finns självfallet

också representerade på utlåningsstatistiken från biblioteken. Alla fyra böcker är svenska och speglar följaktligen först och främst svenska förhållanden.

Vårt urval har medfört att vi har både kvinnliga och manliga författare, alla födda på 60-talet. Laura Trenter, Petter Lidbeck och Pia Hagmar har skrivit ett flertal barn- och ungdomsböcker. För Tony Manieri och Lena Lilleste är det deras andra bok för barn och ungdomar. En kort presentation av författarna och de utvalda böckerna följer här.

Pia Hagmar har skrivit böcker sedan hon var liten. Hon är utbildad journalist, men har haft många olika yrken. Hon har också studerat sociologi, samhällskunskap och socialantropologi vid universitetet. Hon skriver lättläst om vardagliga situationer Under sin uppväxt kände hon ofta utanförskap och hon vill med sina böcker ge ensamma och rädda barn mod och tröst. Hon är kanske mest känd för sina många hästböcker. I böckerna om Dalslandsdeckarna har hennes egna söner varit förebilder för de tre pojkarna. (Alex online 2007) I boken *Den mystiska ön* (2006) är det sommarlov och regnet öser ner. 13-åriga Aron ligger i sängen och har tråkigt, men allt ändras plötsligt när en genomblot Myggan ringer på dörren. Hon skulle ha varit på semester med sina föräldrar, men har rymt för att de bara dricker sprit och inte bryr sig om henne. Nu kanske de lägger märke till henne! Hon har fått en jättebra idé. Hon vill att Aron och hans mindre bröder Henke och Leo ska följa med på rymmen till ett öde torp. Barnen lurar brödernas föräldrar så de får åka till torpet som ligger vid en sjö, mitt emot den stuga som Myggans föräldrar har under semestern. Det dröjer inte länge förrän de upptäcker en ö, med en övergiven mystisk lada. I ladan hittar de bevis för olagliga saker, men blir samtidigt upptäckta av bovar som låser in dem i ladan. Tillsammans lyckas de rymma, men blir alltför snart infångade igen!

Laura Trenter är dotter till deckarförfattarna Stig och Ulla Trenter och det påverkade hennes yrkesval. Efter mediautbildning arbetade hon som journalist, bland annat på Dagens Nyheter. Hon har studerat arkeologi, kulturanthropologi och skapande svenska vid Uppsala universitet. Hennes intresse för arkeologi och kulturanthropologi framgår tydligt i boken *Stackelstrands hemlighet*. Som författare började hon med att skriva fantasyböcker för barn men hon slog igenom med sina deckare och kallas ibland för "Barnens deckardrottning". Hon har två söner som hon provläser sina manus med för att se att de uppskattas av barn. Hon skriver utifrån barnens perspektiv och skildrar de psykologiska konsekvenserna av ett brott. Hennes böcker har rönt ett stort intresse och 2002 fick hon priset "Spårhunden", för årets bästa barn- och ungdomsdeckare med boken *Julian och Jim* (Alex Online 2007). Tony Manieri är författare, musiker och illustratör inom reklambranschen. Han har bland annat skrivit kokböcker och en deckarserie som utspelar sig i Malmö. Han har också översatt och illustrerat barnböcker. Tillsammans med Laura Trenter har han hittills skrivit två deckare för barn, *Det lysande ögat* (2005) och *Stackelstrands hemlighet* (2006) (<http://www.tiden.se>). Boken *Stackelstrands hemlighet* är den andra boken om Duodeckarna som består av de två kompisarna Nadja och Charlie. De två är kompisar, grannar och klasskamrater. I den här boken kommer två kamrater, Anna och Oscar Stackelstrand, som bott utomlands några år tillbaka. Deras familj är äventyrlig och de bor i en stor borg som ligger vid havet. Men efter ett tag börjar konstiga saker att hända på borgen. De ser skuggan av en indian och en silvernyckel försvinner. Barnen intresserar sig för familjen Stackelstrands historia och söker förklaringar till de mystiska händelserna på borgen i det förflutna. I bokens slut knyts alla trådar ihop och allt det mystiska får sin förklaring Förutom de fyra barnen figurerar ett antal bipersoner i berättelsen. Där finns bland andra pizzabagaren Zoltan, husan Mary, antikaffärsinnehavaren Dymmelberg, museiföreståndaren Wikander och ett gäng boulespelande äldre gentlemän.

Lena Lilleste har arbetat bland annat som lärare, marknadsförare och informatör. Hon har utbildning som manusförfattare till film och TV. Hon slog 2005 igenom med *Inbrott i skolan* som är den första deckaren om Tommy och Flisen. Hon tar i böckerna upp ämnen som är aktuella i ungdomars värld (Alex Online 2007). *Kidnappare på nätet* (2006) är den andra boken om Flisen och Tommy. Flisen som är den tuffa och pådrivande av pojkarna bor hemma hos sin mamma och pappa. Tommy som är lite försiktigare har skilda föräldrar och bor ensam med sin mamma, och är bara hos sin pappa och hans nya familj varannan helg. Pojkarna har varit vänner sedan de var små och går i samma klass. Det är meningen att de ska söka information på nätet om Australien inför ett grupparbete. Tommy och Flisen är inte direkt de flitigaste eleverna på skolan, och börjar chatta istället för att söka information. Ganska snart kommer Flisen i kontakt med Sara, en superschysst tjej, som trots ålderskillnaden verkar väldigt intresserad av Flisen. Efter flera chattar bestämmer pojkarna träff med Sara, och nu börjar riktigt otrevliga saker hända, som pojkarna inte har någon kontroll över.

Petter Lidbeck är journalist och författare. Han har bland annat arbetat på Aftonbladet och skrivit debattböcker. Som författare av skönlitteratur debuterade han 1999. Han säger själv att han skriver för att imponera på sin mamma och hålla dårskapen på avstånd. I många av Lidbecks böcker är det flickor som är huvudpersonen och så är det också i den bok som vi valt. *Det mystiska huset* är den andra boken om tre nyfikna flickor, tvillingarna Iris och Tyra och bokens jag, kompisen Pella. Lidbeck fick 2005 Nils Holgerssonplaketten för boken *En dag i prinsessan Victorias liv*, som handlar om en flicka med Downs syndrom. (Alex online 2007 och www.tiden.se) *Det mystiska huset* (2006) är den första boken i serien Tre tjejer. Tyra och Siri är enäggstvillingar men ändå mycket olika. Tyra är eftertänksam, försiktig, snäll och välvillig. Siri däremot är missunnsam, ouppfostrad, modig och framåt. Bokens jag, Pella, är bästis och klasskamrat med tvillingarna. De tre tjejerna bor i den finare delen av Helsingborg. De är väldigt nyfikna och har koll på allt som händer och saknar en sur gubbe som är försvunnen. De fattar misstanke och börjar bevaka huset där han bor och nu börjar det hända mystiska saker. I ett annat hörn av staden hotas en affärsinnehavare. En mystisk kvinna, två långhåriga motorcykelkillar och en sträng men rättvis fröken finns också med i berättelsen.

6. ANALYS

I det här kapitlet kommer vi att gå igenom det empiriska materialet, de fyra deckarna. Vi kommer att utgå från våra analysfrågor.

- Vilka platser befinner sig flickor respektive pojkar på? Är det lika?
- Vilka sysslor har flickor respektive pojkar? Är det lika?
- Vilka arbeten har pojkar respektive flickor? Är det lika?
- Vem tar initiativ, vem är drivande och handlingskraftig?
- Vem framställs som ledare? Vem bestämmer?
- Vem har status?
- Hur beskrivs manligt och kvinnligt i böckerna?

6.1 Den mystiska ön av Pia Hagmar

Isärhållande

Det går inte att hitta något traditionellt mönster i hur sysslor, platser och arbeten är fördelade mellan könen bland de fyra huvudpersonerna i berättelsen. Barnen håller ihop i stort sett i hela berättelsen. Ett tillfälle när de befinner sig på olika platser är när Henke och Leo går in till Ed för att handla. Under tiden sitter Myggan och Aron med kikare och spanar på Myggans föräldrar. Ett annat tillfälle när gruppen splittras är när Leo spårlöst försvinner i samband med att han inte orkar vänta på de andra utan går före till ladan. För övrigt tillbringar de tiden tillsammans och gör saker ihop.

Hierarki

I berättelsen skiljer det sig väldigt åt i hur barnen agerar. Myggan är den som ofta tar initiativ och framstår som en sorts ledare för de andra. Hon är den som bestämmer sig för att rymma.

– Jag tänker rymma på riktigt, fortsätter Myggan. Har ni lust att följa med? Det är så trist att rymma alldeles ensam. (s. 13)

Hon är också den som tänker ut en idé om hur det hela ska gå till. Myggan tar initiativ vid ett flertal andra tillfällen i boken, och gör inte bara som hon blir tillsagt. När de kommer fram till torpet vill Henke ut och paddla kanot, men Myggan menar att först måste hon kolla vad hennes mamma och pappa gör (s. 27). När de blivit inlåsta i ladan är det hon som kommer med en lösning om hur de kan banka lös brädor i ladan och rymma utan att bovarna ska höra det.

– Jag har en idé, säger Myggan. Om Leo och jag bankar på dörren och ropar att vi vill komma ut, så blir det ett sådant oväsen att de kanske inte hör när ni sparkar sönder väggen. (s. 92)

Till slut blir de rädda för att den snällare av bovarna ska öppna dörren för att han tycker synd om dem. Men då kommer Myggan med en ny idé.

– Vi måste reta upp honom så att han inte vill hjälpa oss, viskar Myggan. Leo fnissar. Det är en idé helt i hans smak. (s. 93)

Hon säger också ifrån flera gånger när hon tycker de andra betar sig dumt.

- Nu tycker jag att ni är dumma mot Leo, säger Myggan. Varför skulle vi inte kunna paddla dit allihop?
- Vi har ju ingenting annat att göra. Aron rodnar. Han vill absolut inte att Myggan ska tycka att han är dum. (s. 52)

Till skillnad mot Aron bryr sig Henke inte ett dugg om vad Myggan tycker. Han blir bara irriterad.

- Det bestämmer inte du, svarar han. Det är *min* bror, och jag är precis så dum mot honom som jag vill.
- Kan du inte gå i förväg, Leo? medlar Aron. Så kommer vi andra när vi har ätit...(s. 55)

Ovanstående rader speglar hierarkin i gruppen ganska bra. Myggan är den som tar rollen som en ledare, en inte alldeles självklar position för henne tycker Henke, som ofta opponerar sig mot det hon säger. Aron är den som vill undvika konflikter i gruppen och vill att alla ska vara sams, medan Leo är den minsta som gärna vill imponera på de större.

Hur beskrivs manligt och kvinnligt

Myggan beskrivs som lite vilsen och hon längtar efter att hennes föräldrar ska bry sig om henne och ta hand om henne på riktigt. Hon skäms för sina föräldrar, alkoholisterna, och det märks tydligt att det är de som är anledningen till att hon ibland blir vilsen och olycklig. Hon kryper ihop och sänker blicken när Henke påpekar att det inte är deras föräldrar som bråkar och super och glömmer bort att de har barn att ta hand om (s. 13). och hon ser så ynkelig ut att Aron nästan börjar gråta (s. 14). När hon spanar på sina föräldrar på andra sidan sjön blir hon först lycklig när de upptäcker att hon är borta och ropar på henne. Lyckan blir inte långvarig, och när de börjar röka och sätter sig i solstolarna med var sin ölburk, slocknar Myggans leende och det ser ut som att hon ska börja gråta (s. 46f).

Myggan är den enda av de fyra barnen som återkommande beskrivs med hur hon ser ut.

Myggans ögon blir ännu en nyans mörkare, och med ett språng är hon på fötter. Håret har torkat nu och hänger i trassliga härvor över ryggen på henne. Med sina bara fötter och vilda blick, ser hon ut som ett ovanligt ilsket skogsrå. (s. 15)

Myggans mörka hår luktar svagt av sommarregn. (s. 10)

Andra beskrivningar av Myggan är att hennes långa hår fladdrar i vinden (s. 109), och hon ser bedjande på Aron med stora rådjursögon (s. 18) och vid ett tillfälle strålar hennes ögon som stjärnor mot Aron (s. 19). Men Myggan beskrivs ofta också som en person som kan ta hand om sig själv. Hennes mörka ögon får en farlig glans (s. 14), och hon rycker ilsket till sig sina blöta jeans (s. 15). Myggan är aktiv i hela boken. Det är hon som kommer på idén med att rymma och tänker ut en plan om hur det kan genomföras så Aron och hans bröder kan följa med (s. 16ff). Det är också bara hon som vet hur man kör en motorbåt, även om det försöket att fly slutar med en krasch på land (s. 96ff). Hon beskrivs vid ett tillfälle som en filmhjärte när hon sliter sig loss och flyr från bovarna (s. 110). Motsägelsefullt är att raderna efter står det att Myggan flyr som ett vettskrämt rådjur. Hon beskrivs också som både uträknande och hjälplös när hon försöker få Aron att följa med på rymningen.

Hon ser bedjande på Aron med stora rådjursögon.
– Snälla Aron...? (s. 18)

Aron är den som medlar i gruppen och vill att alla ska vara sams. Han känner också ett stort behov av att ta hand om och skydda Myggan från allt ont och svårt. Han är äldst i gruppen,

men utmärker sig inte som en aktiv person som agerar. Trots det kommer han med olika förslag om hur de ska lösa de till synes hopplösa situationer de hamnar i. Han framstår som försiktig, och det är även så andra uppfattar honom. När Aron beslutar sig för att följa med Myggan på rymningen blir Henke och Leo minst sagt förvånade.

Det är roligt att se hur förvånade Henke och Leo blir. De gapar som två fiskar på torra land. Där fick de, de som brukar tycka att han är så försiktig av sig... (s. 18f)

Aron är den i gruppen som mest utmärker sig som den som vill skydda och ta hand om. När Leo är ledsen när de är inlåsta försöker han trösta honom med att försöka låta hoppfull och lova att de ska hitta på något (s. 87). Han håller också om Leo hårt när de är inlåsta och känner hur hans hjärta bultar hårt av rädsla och ilska (s.89). Han försöker vid ett flertal tillfällen trösta Myggan när hon är ledsen för att hennes föräldrar inte bryr sig om henne.

– De bryr sig om dig, på sitt sätt, försöker Aron trösta.
– Tror du? frågar Myggan. Det tror inte jag. Men du är snäll som säger så. (s. 11)

Han försöker också rädda Myggan flera gånger. Vid ett tillfälle hopar han i vattnet efter att hon ramlat i sjön, men kommer snabbt på att hon faktiskt kan simma minst lika bra som han (s.97). Vid ett annat tillfälle räddar han henne från att bli skjuten av en av bovarna, genom att kasta sig över honom. För han känner när Myggan är i fara, hur mycket han tycker om henne. Ett liv utan henne skulle inte vara värt att leva (s. 110).

Henke är den av barnen som ofta ifrågasätter Myggan. Han bemöter henne ofta nedlåtande och provocerande. Han flinar bland annat åt henne när hon berättar att hon har en plan.

– Låt höra, säger Henke och flinar. Jag vill verkligen höra din jättesmarta plan. (s. 16)

Hon tittar triumferande på Henke, men han ser inte direkt imponerad ut.
– Är det din plan, fnysar han. (s. 17)

– Och du tror inte de märker att stugan är obebodd? undrar Henke hånfullt. Eller den lilla obetydliga detaljen att dina föräldrar inte är där? (s. 17)

Men det är inte bara Myggan han bemöter på detta sätt, även de andra barnen råkar ofta ut för hans nedlåtande och provocerande sätt. Henke väser (s. 40, 72-73) och fnysar (s. 17). Han är spydig (s.37), han grumsar (s. 49), han flinar (s. 53), han blänger (s. 54), och han fräser (s. 53).

Leo, som är minst i gruppen, beskrivs återkommande som envis.

Att Leo är envis, det vet de andra redan. Men så envis som han är den här gången har han nog aldrig varit. (s. 51)

Leo vill gärna imponera på de äldre och vill visa dem att han inte är någon fånig småunge (s. 59). Han blir överlycklig när han kommer på att det måste finnas ett hemligt rum i den mystiska ladan. Om han hittar ingången till rummet finns det inte längre någon tvekan om vem som är smartast (s. 60). Leo framstår också som just smart. Det är han som hittar ladan (s. 36) och det är också han som kommer på att det måste finnas ett lönnrum. Det är också han som genom sin envishet hittar ingången till det (s. 60ff). Leo låter sig också imponeras av de äldre barnen (s. 37).

Sammanfattning

I *Den mystiska ön* är platser, sysslor och arbeten inte alls fördelade på ett traditionellt sätt. Det går inte att finna något mönster i att barnen gör vissa saker eller befinner sig på särskilda platser bara för att de är pojke eller flicka. I den här boken håller barnen ihop som grupp, och gör det mesta tillsammans. Inte heller hierarkin är traditionellt uppbyggd. Myggan är den som automatiskt tar rollen som ledare i gruppen. Även om hennes beslut och tankar ofta ifrågasätts av Henke, så känns det som att det är hon som styr gruppen och handlingen åt olika håll. Henke vill nog gärna ofta ta kommandot, men lyckas inte. När det gäller beskrivningen om manligt och kvinnligt så följer inte det heller Nikolajevas schema över manligt och kvinnligt. Barnen har egenskaper som i mångt och mycket kan ses som både manliga och kvinnliga. Myggan är både sårbar och känslös, samtidigt som hon är aktiv och självständig. Aron är både omsorgsfull och skyddande. Leo är beroende, känslös och sårbar, men också analyserande, självständig och aktiv. Henke däremot är den enda av de fyra barnen som inte framställs med några kvinnliga egenskaper överhuvudtaget. Han är tävlande, stark och självständig, men framställningen av honom känns mer åt det negativa hållet än det positiva. Han känns inte lika sympatiskt som de andra barnen.

6.2 Stackelstrands hemlighet av Laura Trenter och Tony Manieri

Isärhållande

I *Stackelstrands hemlighet* är sysslor, arbeten och platser traditionellt fördelade. När kompisarna Nadja och Charlie för första gången på flera år besöker borgen visar Oscar runt. Under tiden finns Anna i köket för att fixa maten.

- Kom in, fortsätter Oscar. Anna är i full gång med middagen.
Charlie tittar förskräckt på honom
- Är det Anna som gör maten?
- Oscar nickar.
- Hon är kanonbra på det. (s.26)

- Anna kommer in i rummet, alldeles rosigt om kinderna efter matlagningen
- Jag hoppas ni är hungriga, säger hon. För annars får ni stryk
Charlie ler stort.
 - Självklart. Hör du inte hur magen kurrar?
 - Kom igen, då. Jag har dukat i köket. (s.33)

Efter maten tänder pojkarna en brasa i den öppna spisen medan flickorna kokar te (s.35).

Men det är inte bara flickor som står i köket. Även Nadjas farfar bakar, resultatet blir dock inte alltid så lyckat.

Nadjas farfars fruktkakor är världsberömda i hela stan. Förmodligen har han glömt förhållandet mellan de olika ingredienserna, för kakan blir alltid kompakt som betong och smakar alldeles för mycket av små söta fruktbitar. (s. 73f)

De vuxnas arbeten är till stor del traditionellt fördelade. Borgens vaktmästare är en man, barnens farfarsfar var läkare, en ungersk man är pizzabagare, föreståndaren i besöksgruvan är en man.

Föreståndarinnan på gruvmuseet är en äldre dam, hon beskrivs så här:

En spinkig tant som ser ut att vara minst tvåhundra år gammal möter dem inne i det lilla museet. Hennes röst är så svag och knarrig att det är svårt att uppfatta vad hon säger. Men det avskräcker naturligtvis inte Charlie. När det äntligen verkat som om tanten har pratat färdigt räcker han upp handen.

- Ja? knarrar tanten. (s.58)

På borgen arbetar en husa, Mary. Hon bakar och tar hand om barnen.

- Baka scones, hjälpa till med läxor och natta barn, det kan jag. Men tyvärr kan jag inte hjälpa er med allt det där andra ni ägnar er åt. (s 124)

Hierarki

Vid första genomläsningen av boken tyckte vi att de fyra ungdomarna var jämbördigt beskrivna. Vid den andra genomläsningen, med våra analysfrågor i bakhuvudet upptäckte vi en hel del tecken på att den samhällseliga hierarkin trots allt kom till uttryck i boken. Både flickor och pojkar är aktiva och inriktade på att lösa mysteriet men det är ändå en pojke, Oscar, som framställs som en lugn och säker ledare och Charlie är litet av en lustigkurre och den som vågar ta risker. Det är Charlie som kastar sig mot en dörr för att de ska komma in i ett låst rum (s. 132) och som villar bort föreståndaren medan hans kompisar Oscar och Lennie klättrar in genom ett fönster (s. 161f).

Flickorna framställs som litet försiktiga och ängsliga. Vid ett tillfälle får ungdomarna syn på stora våta fotspår. Nadja är litet rädd, Oscar däremot är orädd, initiativkraftig och tar ledningen.

- Han kanske hade bråttom, säger Nadja och försöker låta bli att darra på rösten.
- Vinden var det, påminner Oscar, och de andra följer efter honom upp ur källaren och ut till den stora trappan i hallen. (s. 127)

Den samhällseliga hierarkin kommer också till uttryck i frågor om vem som har status och därför har vi sökt tecken på detta. Pojkarna uttalar sig ibland litet nedlåtande om flickorna. Charlie är sur för han tycker att de andra, och kanske framför allt Nadja, hackar på honom. Pojkarna samtalar om det som varit.

Charlie drar handen genom håret.

- Åh, det var bara... jag vet inte, det känns som det har varit litet mycket hackande de senaste dagarna, så jag ville inte att ni skulle veta...

Oscar reser sig igen och dunkar honom i ryggen.

- Det är lugnt. Jag fattar vad du menar. Tjejer kan vara litet för mycket ibland. Och killar också, lägger han till. Jag är ledsen för att jag var taskig hos Dymmelberg.

- Ingen fara. Du var helt okej. (s.113)

Vid ett tillfälle står Charlie och tittar in i antikaffärens fönster när Nadja kommer. Där ligger en symphoneon, en självspelande musikautomat med utbytbara hålskivor av metall.

- Hej, säger hon och ställer ifrån sig cykeln.

- Tja, svarar Charlie kort.

- Vad tittar du på?

- Ingenting som tjejer fattar.

Innan hon hinner fråga vad han menar med det kommer Anna och Oscar flängande.

- Oscar! Kom och kolla, hojtar Charlie. (s. 76)

Eller när pojkarna går i förväg in i Dymmelbergs antikaffär:

Dymmelberg står och putsar en gammal fotogenlampa och tittar förvånat upp när Charlie kommer in med Oscar några steg bakom.

- Hejsan, ska inte flickorna med in?

Charlie pekar över axeln.

- Åh, de fick nog nåt i halsen. De står utanför och kvackar.

- Jaså, minsann, säger Dymmelberg och studerar Charlie över glasögonbågarna. Det är väl inte nåt på tok?

- Äsch, säger Charlie. Du vet hur tjejer är. De måste få fnissa av sig ibland. (s.78)

Hur beskrivs manligt och kvinnligt?

I mångt och mycket stämmer Nikolajevas indelning av manligt och kvinnligt väl överens med hur personerna i *Stackelstrands hemlighet* beskrivs. Om Oscar får vi veta att han vuxit mycket medan Anna beskrivs som vacker.

- ...Jag tror minsann unge Oscar har vuxit en halvmeter sen jag sår honom sist. Och Anna ... ah, vilken skönhet. Hon kommer att få fullt upp med att värja sig för alla närgångna friare. Inte ens bland de eldiga dansöserna i Buenos Aires tangopalats eller hos de kungliga konkubinerna i Abessinien har jag skådat en så grann tös. (s. 22)

Pojkarna beskrivs som tekniskt intresserade, flickorna låter sig imponeras. Pojkarna lyckas tillverka en ”kodknäckare”.

- Visst, säger Oscar. De slaktade en gammal skrivmaskin och lyckades få den här att skriva bokstäver i stället för att spela toner. Alltså, ni borde bli ingenjörer eller nåt. Han tittar uppfordrande på Charlie. Hur är det nu den funkar?

Charlie demonstrerar, till en början motvilligt, hur kodknäckaren fungerar, men när han märker att både Nadja och Anna verkligen är imponerade blir han riktigt ivrig. (s. 122)

Flickorna, å andra sidan, beskrivs mer som listiga. Till exempel när det handlar om att få pojkarna att göra som de vill.

Sedan stoppar hon in några frysta bakverk i ugnen Efter mindre än tio minuter är Charlie där. Varma croissanter fungerar alltid. (s. 6)

Ungdomarna gör ett besök i en gruva och går i smala gångar. Museiföreståndaren varnar för hala stenar, men trots detta halkar Nadja. Oscar sträcker beskyddande fram en arm och hjälper den hjälplösa och rodnande Nadja.

Nadja sträcker sig upp för att se bättre. I samma ögonblick halkar hon och tappar balansen. Hon skriker och fäktar hjälplöst i luften, men precis innan hon faller baklänges mot det iskalla vattnet känner hon en arm runt midjan.

- Försiktigt, sa han, säger Oscar.

Nadja lösgör sig ur Oscars grepp och känner hur hon rodnar. Hur kunde hon vara så fumlig? (s. 57)

Sammanfattning

Sysslor, platser och arbeten är i det stora hela uppdelade enligt genussystemets princip om isärhållande och detta gäller för såväl ungdomar som vuxna. Dock är det ändå inte så att det *bara* är flickor i köket eller män som är läkare. Men när herrarna är i köket lagas det fruktkaka eller pizza, det där lilla extra. Att det manliga är norm framgår tydligt. Det är pojkarna som tar ledningen, som är initiativkraftiga. Också när det gäller hierarkin, uttryckt genom ledarskap och status, ligger pojkarna bättre till. Det kommer bland annat till uttryck då pojkarna uttalar sig litet nedlåtande om flickorna. Personerna beskrivs i huvudsak på ett könsstereotypt sätt.

Pojkarna är starka, skyddande och aktiva medan flickorna är vackra, omtänksamma och sårbara. Det ska även nämnas att det finns personer i berättelsen som bryter mot genussystemets principer. Ett exempel är husan som i slutet av berättelsen bestämmer sig för att göra en resa för att återbörda ett skrin som hennes pappa orättfärdigt har tagit från indianerna på ön Cayo Socorro.

6.3 Kidnappare på nätet av Lena Lilleste

Isärhållande

I boken är det främst huvudpersonerna Flisen och Tommy som vi får följa. Flickorna finns med i bakgrunden i skolan, men nämns överhuvudtaget inte mycket i berättelsen. När det gäller yrken så finns den traditionella uppdelningen där, men inte överallt. Tommys mamma är sjuksköterska, men är utbränd och sjukskriven från sitt jobb som hon inte tänker gå tillbaka till (s. 20). Pojkarnas klassföreståndare är en kvinna, Annika, medan läraren i SO är en man, Matti. Tommys mammas pojkvän Fredrik är polis, men det förekommer också poliser som är kvinnor. Dessa nämns bara som "poliser" utom vid ett tillfälle där det poängteras att de är kvinnliga. Det är när Tommy och Flisen ska höras efter kidnappningen, och man har samlats hemma hos Tommy och hans mamma. Vid detta tillfälle benämns poliserna som kvinnliga två gånger (s. 97f). I övrigt i boken kallas poliserna bara för just poliser, och det verkar inte ha någon betydelse vilket kön de tillhör. Det är yrket som är det viktiga.

Hierarki

Eftersom det är två pojkar som främst figurerar i boken så är det svårt att se om det finns någon skillnad i hur pojkar och flickor agerar. Vi ska i alla fall försöka undersöka hur hierarkin i boken är uppbyggd.

Båda pojkarna tar initiativ och för handlingen framåt. Flisen är den som gör det förbjudna och farliga, som att stjäla sin pappas cigaretter. Han är också den som sitter framför datorn i skolan och chattar med Sara, medan Tommy sitter bredvid. Ändå är Tommy den som är mest självständig och löser problemen.

Tommy himlar med ögonen. Ibland är Flisen så tafatt, det fattar han väl själv att han måste köpa en present till sin flickvän på hennes födelsedag. (s. 26)

Flisen söker ofta stöd och råd från Tommy

– Ja, ja. Men vad ska jag köpa då? säger han och tittar på Tommy, som om Tommy jämt och ständigt ska ha svar på Flisens alla problem. (s. 26)

Tommy är den av pojkarna som får chans att fly från kidnapparna och skaffa hjälp.

Tommy måste tänka! (s. 81)

Vi vet hur de ser ut, tänker Tommy. Och då finns det inte en chans att det släpper oss levande (s. 82).

Tommy tänker febrilt (s. 82).

Genom att fly ut ur ett litet toalettöfönster i källaren, lyckas Tommy ta sig till polisstationen och larma polisen, som kommer till platsen. Flisens flickvän Mathilda förekommer endast sporadiskt i boken, men hon både tar initiativ och visar känslor.

– Äntligen är du frisk igen, säger Mathilda och kommer fram och pussar Flisen på munnen. Tänk att ni fick influensa bägge två samtidigt! (s. 105)

När man tittar närmare på karaktären Sara, så framkommer det att hon har makten över pojkarna, och då speciellt Flisen som verkar lite småkär i henne. Hon lurar pojkarna till att tro att hon kan skaffa ett välbetalt extrajobb till dem, och de nästan bönar och ber genom chatten att hon ska hjälpa dem att tjäna pengar.

– Det är bara för speciellt utvalda, skriver Sara
Kan inte jag och min kompis också få jobba extra där? Snälla! Bara så Tommy kan köpa en present till sin flickvän. Självt vill jag köpa en kamerabil. (s. 49)

(Här vågar inte Flisen erkänna för Sara att det är han som vill köpa en present till sin flickvän, och Tommy som vill ha pengar till en kamerabil.)

– Jag ska fundera på saken, skriver Sara.
– Snälla! tigger Flisen igen. Vi behöver pengarna. (s. 49)

Detta gör att Sara kan lura pojkarna att träffa henne på en plats och tidpunkt som hon dessutom själv har valt ut. Hon har fått dem att känna förtroende för henne, och lite på henne.

Hur beskrivs manligt och kvinnligt?

Flisen och Tommy är inte precis några stereotyper, och de beskrivs med egenskaper som kan ses som både manliga och kvinnliga. Flisen blir generad när Tommy frågar hur länge han varit ihop med Matilda.

– Vad då? stammar Flisen och blir röd i ansiktet.
– Jaa, du och Mathilda.
– I snart två månader. (s. 25)

Att Mathilda är viktig för Flisen förstår vi när Tommy säger att han måste köpa en present till henne eftersom hon snart fyller år.

– Det är inte klokt! skriker Flisen förtvivlat. Jag har inte ens råd att köpa en födelsedagspresent till min flickvän!
Han askar nervöst.
– Tänk om Mathilda gör slut för att jag inte har några pengar, säger han med panik i rösten. (s. 27)

Under berättelsens gång får läsaren flera gånger veta att en eller båda pojkarna är rädda.

Tommy hör hur hans hjärta pumpar för fullt och han vågar knappt andas. (s. 45)

Han vågar inte röra sig och hans hjärta stannar nästan... (s. 120)

Båda pojkarna tillåts på flera ställen i berättelsen visa känslor, och det är när de är tillsammans som de starkaste känslorna kommer fram.

– Jag var så jävla rädd! säger Flisen igen, och nu rinner det tårar nerför hans kinder.
Tommy klappar Flisen på huvudet.

– Jag trodde vi skulle dö, säger Flisen och lägger sig ner i soffan med huvudet i Tommys knä. Jag trodde vi skulle dö! (s. 123)

Tårarna trillar nerför Tommys kinder och de sitter i soffan och storgråter tillsammans. Tommy kryper ner bredvid Flisen och snart sover de bägge två med armarna om varandra. (s. 124)

Sammanfattning

Det är svårt att se om det finns något isärhållande av könen i berättelsen, eftersom det är två pojkar som har huvudrollen. Flickor förekommer mycket sparsamt i berättelsen. Därför går det inte att peka på att principen om isärhållandet av könen förekommer. När det gäller hierarkin går det inte heller att se om det är en pojke eller flicka som är överordnad. Pojkarna är båda ledare. Framställningen av manligt och kvinnligt återspeglar inte Nikolajevas schema. Vid de få tillfällen som flickor förekommer i berättelsen är de aktiva och initiativtagande. Pojkarna beskrivs ofta med kvinnliga egenskaper. Både Tommy och Flisen visar känslor, och vågar visa dem för varandra. Samhällets traditionella värderingar om manligt och kvinnligt kommer inte, som vi kan se, till uttryck i berättelsen.

6.4 Det mystiska huset av Petter Lidbeck

Isärhållande

I *Det mystiska huset* finns ingen distinkt uppdelning på manligt och kvinnligt när det gäller platser, sysslor och arbeten. I och för sig så är poliserna manliga och barnens fröken är en kvinna. Å andra sidan så är Pellas mamma läkare och skurkarnas ledare en kvinna, Gittan. Hon beskrivs som hjärnan bakom skurkarnas brottslighet och motorcykelkillarna som hennes hantlangare.

- Hur blir det med mopedisterna? sa Siri.
- Vilka?
- Örnarna, Mc Eagles. Ronny, Skägget och grabbarna.
- Kraftigt vingklippta, sa kriminalkommissarien. Gittan var hjärnan. Utan henne är de betydligt svagare. (s. 144)

Att köra motorcykel kan kanske vara ett uttryck för isärhållande, en manlig syssla. Men Ronny, en av tuffa killarna i Mc-klubben Mc Eagles visar sig innerst inne vara en vek kille med en tuff uppväxt. Han har varit elev till flickornas fröken.

- Jag tror inte han har haft det så lätt i livet. Det är det som är så sorgligt. Om jag inte visste vad jag vet, om jag inte känt honom som barn ... då hade jag kanske tyckt illa om honom. Nu ser jag honom framför mig i klassrummet, andfådd och svettig vid sin bänk, nyss inkommen från rast, fortfarande ovän med de andra barnen. Ronny var en jobbig typ som hängde sig på. Ingen stod ut med honom. Det var väl därför han fann sin gemenskap med andra utstötta. (s. 146)

Hierarki

Initiativkraft, ledarskap och status är sådant som vi studerat för att konkretisera förhållandet när det gäller hierarki. I och med att deckarna i *Det mystiska huset* är en trio med flickor så finns det ingen självklar jämförelse mellan pojkar och flickor där. En sak står dock alldeles klar, det är Siri som är den initiativkraftiga, den modiga och den som för handlingen framåt. För detta får hon en hög status även om de andra ibland irriterar sig på henne.

Tjejerna misstänker att den gamle sure mannen är död och pratar om ifall de ska våga ringa på dörren. Pella och Tyra är osäkra, men Siri driver, litet nedlåtande, på.

- Kom igen nu, syrran. Du behöver inte säga något, du kan bara stå där och le fånigt som en prisutdelare med sprejat hår.
- Jag har inte sprejat hår.
- Nej, men du kan le fånigt. (s. 38)

Siri har inga spärrar men en fantastisk övertalningsförmåga. Det spelar ingen roll om de andra tycker som hon eller om de är rädda eller generade och bara vill bort. Siri lyssnar inte på invändningar, hon driver sin egen linje och mal envist ner allt motstånd. (s. 38f)

Siri är självsvåldig och försätter flickorna i fara genom att hitta på dumdristiga saker, men hon finner alltid lösningar på problemen, även om hon måste ljuga. För detta får hon status, hon blir beundrad.

Ibland hatar jag Siri, hon lyssnar aldrig på andra och gör precis som hon själv vill. Men hur mycket jag än hatar henne ibland så älskade jag henne långt mycket mer nu. Här satt hon mitt emot mig och berättade något som nästan var sant, något som mycket väl kunde ha varit sant och som faktiskt kändes sant. Ändå var det ljug för hon visste precis som jag att polisen letade efter Gittan. (s. 107)

Hur beskrivs manligt och kvinnligt?

Nikolajevas schema över manligt och kvinnligt stämmer väl överens med två av bokens huvudpersoner, Pella och Tyra. De är lydiga, ängsliga och passiva. De försöker att vara till lags och hindra Siri från att lägga sig i.

Tyra och jag cyklade vidare för att snabbt komma därifrån, Siri stannade. Typiskt henne. Vi kunde inte låta henne ställa till mer än hon redan gjort, så vi saktade ner och vände oss om.
 - Siri, kom, ropade Tyra. Vi får inte.
 Siri struntade i oss. (s. 60f)

Pella, bokens jag, är ingen modig tjej, hon är rädd och passiv. Siri och hon konfronteras med en av motorcykelkillarna. Pella blir vettskrämd och handlingsförlamad.

Ronny såg allting och tittade på mig med svarta ögon. Jag förmådde inte lyfta plankan för att slå till honom, jag bara stod med den mesigt framför mig som skydd i stället för som vapen.
 - Jävla ungiävel, sa han och kom emot mig.
 Hela hans uppmärksamhet var riktad mot mig, han såg inte att Siri stod bakom honom och att också hon höll en plankan i händerna. Till skillnad från mig tvekade hon inte att använda den. (s. 125)

Siri beskrivs i mångt och mycket som en pojke, hon är en typisk pojkflicka. Hon ”går runt med sladdrig t-shirt, oborstat hår och slapp hållning” (s. 14). Hon uppför sig inte som en flicka, hon rapar, hon fiser (s.10) och hon är den enda som inte är rädd för fröken (s. 13). Beskrivningen av Siri går alltså stick i stäv med den gängse beskrivningen av en flicka, hon beskrivs som en pojke.

- Gud vad jag är blåst, sa hon, en skam för kvinnosläktet. När ni obducerar mig, kolla om jag fått killkromosomer. (s.102)

Sammanfattning: I *Det hemliga huset* finns en någorlunda jämlik fördelning av platser, sysslor och arbeten även om det också finns traditionella mönster. Barnens lärare till exempel, är en kvinna, men beskrivningen av henne är nyanserad. Hon har både kvinnliga och manliga egenskaper, hon är sträng, trygg men ändå omtänksam. I boken presenteras starka kvinnliga ledare, Siri och Gittan. Dock får tilläggas att de då beskrivs med manliga egenskaper. Tyra och Pella å andra sidan beskrivs traditionellt med kvinnliga egenskaper.

7. DISKUSSION

I det här kapitlet diskuterar vi undersökningens resultat. Vi kopplar då tillbaka till de teorier som vi utgått ifrån, litteratursociologins syn på litteraturen som en spegling av samhället, Hirdmans teori om genussystemet som råder däri och Nikolajevas motsatsschema som belyser hur manligt och kvinnligt traditionellt beskrivs i litteraturen. Vi diskuterar också våra resultat i relation till den forskning som redovisats tidigare i uppsatsen.

Resultatet av vår studie indikerar att samhällets syn på genus blivit mer jämlik än för kanske 20 år sedan. Det är det mönster som vi ser i de böcker vi har analyserat. Vi tycker dock inte att våra resultat är entydiga. Samtidigt som vår analys visar att skildringen av genus i vissa böcker är relativt jämlik, så kan vi även konstatera att det fortfarande också förekommer stereotypa skildringar av kvinnligt och manligt. Samhällets genussystem, så som beskrivs av Hirdman, avspeglas till viss del i de fyra böckerna, men vi ser även exempel på mer jämlika skildringar. I stora drag har Hirdmans och Nikolajevas teorier visat sig stämma, men här finns undantag. (Syftet med denna uppsats är dock varken att bevisa eller förkasta Hirdmans eller Nikolajevas teori och schema, utan vi har inspirerats av dem som en utgångspunkt för att genomföra vår analys.) Det är i sig inte så konstigt, med tanke på att det är 20 år sedan Hirdman utvecklade sin genusteori. Det är positivt att skildringen av genus är mer nyanserad än den torde ha varit i slutet av 1980-talet. När det gäller litteratursociologin så har vi genom tidigare forskning inom problemområdet fått stöd för att litteraturen fungerar som en spegling av samhället barn påverkas och formar sin identitet och syn på manligt och kvinnligt genom den litteratur de har tillgång till. För att motverka stereotypa könsroller (Läroplan för grundskolan, Lpo 94, 1994) är det alltså viktigt att det finns ett brett utbud av barnlitteratur, och att inte majoriteten av dessa innehåller traditionella, stereotypa förebilder. Vår studie visar att medvetenhet och kunskap om dessa frågor är viktiga för dem som arbetar med barn, speciellt lärare och bibliotekarier. Det är av vikt att skola och bibliotek samarbetar i dessa frågor, så alla barn fritt kan utveckla sin personlighet. Barn ska inte hindras i olika sammanhang, eller tvingas till att uppföra sig på ett visst sätt för att de tillhör ett visst kön. Resultatet av vår studie pekar på att samhällets syn på genus har ändrats och blivit mer jämlik än för kanske 20 år sedan, men att det är viktigt att inte släppa frågan, utan att fortsätta arbeta för att pojkar och flickor ska få samma förutsättningar och möjligheter.

Isärhållandets princip innebär att kvinnor/flickor och män/pojkar har olika platser, sysslor och arbeten. Detta stämmer väl in på två av böckerna, *Stackelstrands hemlighet* och *Kidnappare på nätet* där vi ser en traditionell uppdelning av sysslor och yrken. I *Den mystiska ön* däremot avspeglas inte samhällets traditionella uppdelning. Här framställs barnen som en grupp där alla gör allt tillsammans. De vuxna lyser med sin frånvaro. Även i *Det mystiska huset* är fördelningen någorlunda jämlik, här finns en mamma som är läkare och bovarnas ledare är en kvinna. Vår bild av hur isärhållandet speglas är alltså blandad. Vi ser exempel på isärhållandets princip, men här finns också undantag.

Hierarkins princip innebär att det är mannen som är norm, han är överordnad i den samhälleliga hierarkin. För att iaktta detta har vi sökt tecken på ledarskap, status och handlingskraft som vi sett som uttryck för denna hierarki. Detta avspeglas i boken *Stackelstrands hemlighet* där pojkarna fungerar som ledare med hög status, medan flickorna intar mer blygsamma roller. I *Det mystiska huset* figurerar ju tre flickor som huvudpersoner och det är en av dem som är en drivande ledare med hög status. Den här flickan, Siri, beskrivs

dock med manliga egenskaper. I *Den mystiska ön* är det helt klart en flicka, Myggan, som har rollen som ledare och initiativtagare. Hon gör det utan att för den skull skildras som en pojke, hon är helt enkelt en stark tjej med hög status. Här ser vi alltså ett exempel på en bok där en flicka är ledare utan att för den skull bete sig manligt. I boken *Kidnappare på nätet* är de båda pojkarna jämbördiga. Vår studies resultat är alltså inte entydigt när det gäller hierarkins princip. Vi ser att den traditionella genusordningen med det manliga som norm lever kvar men också exempel på böcker med jämlika förhållanden.

Vår tredje frågeställning gäller hur manligt och kvinnligt beskrivs i de fyra barndeckarna. Vi har här utgått från Nikolajevas motsatsschema. När vi läst beskrivningarna av böckernas personer har vi noterat om de härrör från den maskulina eller den feminina sidan. I boken *Stackelstrands hemlighet* stämmer beskrivningarna av manligt och kvinnligt väl med Nikolajevas schema. Flickorna beskrivs som vackra och omtänksamma medan pojkarna är aktiva och modiga. I *Den mystiska huset* stämmer också personbeskrivningarna med Nikolajevas schema, med reservation för att den ledande flickan beskrivs som en pojke. I båda böckerna *Kidnappare på nätet* och *Den mystiska ön* stämmer personbeskrivningarna inte med Nikolajevas schema. Här beskrivs personerna med egenskaper från både den manliga och den kvinnliga sidan. Tommy i *Kidnappare på nätet* beskrivs till exempel som både aktiv och sårbar. *Den mystiska ön* har väl de mest nyanserade karaktärerna, flera av bokens personer har egenskaper från både den manliga och den kvinnliga sidan. Inte heller när det kommer till beskrivningarna av manligt och kvinnligt är vår studies resultat entydigt. Här ser vi både mycket traditionella beskrivningar men även jämlika beskrivningar.

Vår studies resultat är alltså inte entydigt. Vi har exempel på isärhållande, hierarki och traditionella beskrivningar av manligt och kvinnligt samtidigt som vi också finner exempel på jämlika skildringar. En av de teorier som vår studie grundar sig på är ju litteratursociologins tanke att litteraturen är en spegling av samhället. Vi anser att det stämmer mycket bra i vår undersökning. Samhället är inte heller entydigt, här finns också de gamla genusmönstren kvar men samtidigt förs en diskussion om mäns och kvinnors villkor.

Resultaten i vår studie överrensstämmer relativt väl med tidigare forskning som gjorts inom samma område. Där kommer man bland annat fram till att traditionella könsmönster finns kvar till viss del i en del av de böcker man undersökt. Både i *Hur ser könsroller ut i modern barnlitteratur* (2006) och i *Barn- och ungdomsböcker ur ett genusperspektiv* (2007) visas att könsstereotyper och traditionella könsmönster finns kvar, och då främst i hur de vuxna skildras i barnlitteraturen, men även hur de yngre beskrivs. I den uppsats där studien gäller böckerna om Lasse-Majas detektivbyrå (*Genusordningen i böckerna om Lasse-Majas detektivbyrå*, 2007) visar resultatet att även framställningen av barnen upplevs som väldigt stereotyp. Det är nedslående att de gamla könsrollsmönstren lever kvar i så hög grad som de gör. Positivt är att det går att urskilja mönster som visar att framställningen av genus i barnlitteraturen verkar gå mot en mer jämlik framställning, där könen framställs som jämlika och utan de traditionella beskrivningarna av manligt och kvinnligt. Tidigare forskning, bland annat Sharyl Bender Paterson och Mary Alyce Lach (1990), visar att barn formar sin identitet och sin syn på hur pojkar och flickor ska vara, bland annat genom hur genus framställs i litteraturen. De menar att barn lär sig vad som är tillåtet för pojkar och flickor genom barnböcker, att framställningen av genus blivit mer jämlik, men att det fortfarande finns problem. De undersökningar som vi har tagit del av har likartade resultat, nämligen att genusframställningen till stor del är stereotyp och innehåller traditionella mönster och värderingar, men att utvecklingen är positiv, och att en mer jämlik framställning börjar få plats i barnlitteraturen. Dessvärre verkar det som att utvecklingen här går långsamt, om man

tänker på att det i Sverige gjordes en utredning redan 1976. I rapporten som gavs ut av Centerns kvinnoförbund kom man fram till att framställningen av genus var stereotyp, men att barn och ungdomsböcker ändå visade en tendens till att bli litet mer nyanserade och inte lika stereotypa som tidigare. Detta kom man alltså fram till år 1976, och nog borde utvecklingen ha kommit längre, så att stereotypa framställningar hörde till undantagen i svensk barn- och ungdomslitteratur. I de böcker vi analyserat ser vi tendenser till att flickor får vara starka och bestämma, men ändå vara omtänksamma och mjuka. Precis som att pojkar får vara både sårbara och känsliga, samtidigt som de är tuffa och aktiva. Detta syns särskilt i *Den mystiska ön* och *kidnappare på nätet*. Förhoppningsvis går samhällets utveckling mot en större jämställdhet mellan kvinnor och män och att detta alltmer kommer att speglas i barnlitteraturen

Vi vill understryka att vi inte anser att barnlitteraturen **inte** ska få innehålla traditionella värderingar och framställningar av pojkar och flickor. Däremot så tycker vi det är viktigt att majoriteten av böckerna har en genusframställning som framhåller båda könen som jämlika. Att människor inte måste vara på ett visst sätt bara för att de biologiskt är pojke/man eller flicka/kvinna. Det finns säkert pojkar och flickor som i mångt och mycket passar in i den gamla mallen om hur pojkar och flickor ska vara, men vi tror att både pojkar och flickor har egenskaper som anses som både manliga och kvinnliga. Vi tycker inte heller att pojkar och flickor behöver vara på ett visst sätt eller begränsas i sitt sätt att vara i samhället för att de tillhör ett visst kön. Samhällets värderingar speglas i litteraturen. Tidigare forskning pekar på att barn påverkas av vad de läser eller får läst för sig. Därför är det viktigt att framställningen av genus är nyanserad och utan fördomar och stereotyper.

7.1 Vad kan resultatet ha påverkats av?

Det finns alltid en möjlighet att resultatet av en undersökning blir annorlunda om man ändrar den bas som undersökningen vilar på. Hur vi valt ut de böcker som ingår i analysen påverkar säkerligen resultatet av undersökningen. Vi har ju valt att analysera relativt nyutgivna böcker som alla getts ut 2006. Om böckerna varit äldre tror vi att resultatet blivit ett annat. Om vi valt både äldre och nyare böcker tror vi också att analyserna skiljt sig mer åt än vad de gör nu. Vi anser ändå att vi gjorde rätt som valde nyutgivna böcker, då de på ett mer rättvisst sätt speglar hur samhällets värderingar kommer till uttryck i litteraturen.

Något som också kan ha påverkat resultatet är författarens kön. Vi har inte fäst någon vikt vid om böckerna skrivits av en man eller kvinna. Det är tänkbart att män och kvinnor skildrar personer och samhället på olika sätt i sina böcker. Det är också tänkbart att författarna haft ett medvetet genustänkande när de skrivit, och verkligen ansträngt sig för att skildra personer och händelser på ett nyanserat sätt, utan stereotypa och traditionella mönster. Vi tror ändå att författarnas kön i den här undersökningen spelat en mindre eller obetydlig roll.

Att huvudpersonerna inte alltid var av olika kön försvårade eller till och med uteslöt en jämförelse mellan hur de olika könen framställdes. Trots det så har vi kunnat genomföra en analys även där huvudpersonerna varit enbart pojkar eller flickor. I dessa fall har vi genomfört analysen utan den jämförande delen, och istället lagt vikt på HUR personerna framställts.

Vår egen förförståelse för ämnet genom tidigare forskning har också haft betydelse. Genom att ta del av tidigare forskning har vi förstått att traditionella könsmonster och värderingar om manligt och kvinnligt till viss del lever kvar. Vi har också blivit medvetna om att värderingar

ofta finns i textens latent, underliggande budskap. Det är inte säkert att man tänker på vilka värderingar som faktiskt kommer till uttryck i exempelvis en text, om man inte medvetet letar efter vissa saker. Genom att ta del av Hirdmans teorier, och Nikolajevas schema om manligt och kvinnligt har vi kunnat utarbeta analysfrågor som gjort att vi kunnat få svar på våra frågor. Om vi inte tagit del av tidigare forskning så är det troligt att vi utarbetat våra analysfrågor på ett annat sätt, och letat efter andra saker

Vi hoppas och tror att våra personliga erfarenheter och åsikter inte spelat någon större roll för slutresultatet. Vi har genom hela undersökningen försökt vara objektiva. Våra analysfrågor har hjälpt oss med detta, och resultatet blev inte heller riktigt så som vi hade förutsett. Vårt resultat visar att de traditionella genusmönstren delvis finns kvar, men glädjande också att det finns böcker för barn som skildrar flickor och pojkar på ett jämlikt sätt. Vi trodde att traditionella mönster och värderingar om manligt och kvinnligt skulle komma till större uttryck i texterna än vad de faktiskt gjorde. Eftersom samhällets värderingar speglas i litteraturen, så är det rimligt att anta att även samhället börjar ta avstånd från den traditionella uppdelning som talar om att flickor/kvinnor och pojkar/män är olika och bör göra olika saker eller uppträda på olika sätt.

7.2 Slutsatser

Vårt syfte med uppsatsen var att undersöka hur samhällets genussystem kommer till uttryck i fyra deckare för barn. Vi har kommit fram till att genussystemet ser olika ut i böckerna. Några följer traditionella mönster, medan andra bryter mot dem. I *Den mystiska ön* är pojkar och flickor mer jämställda. De befinner sig på samma platser och gör samma saker. Både pojkar och flickor bryter i berättelsen mot beteenden som ses som manliga eller kvinnliga. Det finns ingen som tvingas in i en roll för att de är pojke eller flicka. I *Det mystiska huset* skildras en del karaktärer på traditionellt vis. Här kan vi även studera det som Nikolajeva kallar för abjektion, en pojkflicka som är ledare. I deckaren *Kidnappare på nätet* är det genomgående så att den traditionella framställningen av genus inte kan skönjas. *Stackelstrands hemlighet* däremot är en berättelse där genussystemets principer till stor del lever kvar. Pojkar och flickor framställs på ett traditionellt sätt, och även om det finns personer som bryter mot genussystemets principer, så är genussystemet som kommer till uttryck i texten traditionellt.

Vår slutsats är att genus i de barndeckare vi studerat, framställs på ett relativt nyanserat vis, som väl stämmer överens med hur samhället i övrigt ser ut. Gamla värderingar om manligt och kvinnligt finns med men dominerar inte. Resultatet i de böcker vi analyserat var inte entydigt. I vissa fall levde traditionella värderingar kvar i texten, och så är det även i samhället. Det var positivt att vår analys till viss del visade att framställningen av genus i de böcker vi analyserade inte var traditionell, utan mer jämlik och gav en relativt rättvis bild av hur pojkar och flickor är, kan och får vara.

Det är viktigt att de som arbetar med barn blir medvetna om det problem vi behandlat i vår studie. Detta för att hjälpa barn att fritt utveckla sin personlighet och inte tvingas in ett visst beteende för att de tillhör ett visst kön. Förhoppningsvis så kan denna studie bland annat leda till att fler bibliotekarier blir medvetna om problemet och skaffar sig mer kunskap inom ämnet.

7.3 Förslag till fortsatt forskning

Inom barnlitteraturen finns många områden som är outforskade eller som det behövs forskas mer om. Studier om huruvida författarens kön påverkar hur barn och genus framställs i barnlitteraturen, är något som borde kunna få plats inom framtida forskning.

Vår undersökning grundar sig bland annat på att samhällets värderingar kommer till uttryck i litteraturen. Men **hur** påverkas barn av det som står i litteraturen? I vilken utsträckning bidrar litteraturen till de värderingar och den självuppfattning barn får, som de sedan tar med sig in i vuxenlivet? Forskning inom området är viktigt, dels för att barnen är en viktig grupp, och statusen på barnlitteratur som genre borde höjas. Det är viktigt att bibliotekarier, som är en av de grupper som förmedlar och säkert också rekommenderar böcker till barn, är medvetna både **om** och **hur** samhällets syn på genus kommer till uttryck i böcker som vänder sig speciellt till barn. Genom forskning kan även bibliotekarier sätta sig in i ämnet och kanske bli mer medvetna om varför det är viktigt med ett brett utbud av olika slags böcker, och hur barn påverkas av litteraturen. Om biblioteken medvetet strävar efter att styra låntagare till att låna böcker utan traditionella förebilder o stereotyper, och medvetet köper in böcker som främst har en jämlik skildring av könen uppstår i sig ett problem. Vad ska man göra med litteratur som inte överrensstämmer med jämlikhetsidealet? Har biblioteken rätt att styra sina låntagare till att låna i deras ögon rätt sorts litteratur? Detta är frågor som är aktuella och som det är viktigt att diskutera och forska om i framtiden.

8. SAMMANFATTNING

Svenska undersökningar visar att böcker som innehåller någon form av spänning attraherar barn. I kategorin mellanåldersböcker har genren deckare slagit igenom som tydligast. Barns läsning av deckare har ökat under de senaste åren och det ges också ut allt fler deckare som riktar sig till barn. Vi går i bakgrundskapitlet kort igenom begreppen populärlitteratur, barnlitteratur och deckare.

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka hur samhällets genussystem kommer till uttryck i fyra deckare skrivna för barn.

Vår huvudfråga lyder:

- Hur avspeglas genussystemet i de fyra utvalda deckarna för barn?

För att besvara huvudfrågan har vi ställt tre underfrågor:

- Hur avspeglas isärhållandet?
- Hur avspeglas hierarkin?
- Hur beskrivs manligt och kvinnligt i böckerna?

Vi stödjer oss på tre teorier. Inom litteratursociologin finns teorin om att litteraturen är en spegling av samhället. Böcker ses som en del av samhället, påverkade av samhället och inte som något isolerat från samhället. Teorin om det samhälleliga genussystemet har lanserats av Yvonne Hirdman. Teorin bärs upp av två principer: isärhållandet och hierarkin. Isärhållandet innebär att män och kvinnor har olika platser, sysslor och arbeten, en slags segregering av könen. Principen om hierarkin innebär att mannen är normen i samhället, han har en överordnad ställning. Till sist har Maria Nikolajevas tankar om att kvinnliga och manliga egenskaper bygger på motsatser varit väsentliga för oss. Nikolajeva har konstruerat ett motsatsschema som vi använt som utgångspunkt i vår analys av hur manligt och kvinnligt beskrivs.

Vi har även tagit del av tidigare forskning inom området och här har bland annat Ylva Elvin-Nowaks, Heléne Thomssons, Raewyn Connells och Bronwyn Davies forskning varit viktig för oss.

Vår metod är kvalitativ textanalys. Genom att intensivt läsa texten och ställa frågor till den har vi analyserat den. Som verktyg har vi utformat ett antal analysfrågor som preciserat våra frågeställningar. Vid tolkningen av texten har vi i första hand velat se texternas underliggande budskap. För den tredje underfrågan, om hur manligt respektive kvinnligt beskrivs, har vi tagit hjälp av Nikolajevas motsatsschema.

Vid urvalet av böcker ville vi prioritera böcker som vi visste var populära hos barn. Av den anledningen valde vi ut böcker från två ”topplistor”, svensk Bokhandels försäljningsstatistik och Bokjuryn. På Bokjuryn är de vinnande böckerna framröstade av ett stort antal barn. Då vi ville att böckerna skulle avspegla hur samhället ser ut idag valde vi relativt nyutgivna böcker, från 2006.

Vår analys visar att samhällets genussystem delvis avspeglas i de fyra barndeckarna. Det var bara en bok som helt speglade Hirdmans teorier om isärhållandet och hierarkin medan tre böcker hade mer jämlika framställningar. Även när det gällde den tredje underfrågan om hur manligt och kvinnligt beskrivs visar vår analys inget entydigt svar. Vi kunde notera mycket könsstereotypa beskrivningar men positivt var att merparten av böckerna innehöll nyanserade beskrivningar av kvinnligt och manligt. Vi har i vår undersökning funnit både pojkar och flickor som bryter mot de beteenden som anses manliga eller kvinnliga.

Våra slutsatser är att genussystemet till viss del avspeglas i de fyra utvalda deckarna. Vi kan notera att såväl isärhållande som hierarki i olika hög grad och på olika sätt kommer till uttryck i böckerna. Genussystemet avspeglas bland annat genom att flickor och pojkar har olika uppgifter och status i en av böckerna. Beskrivningarna av manligt och kvinnligt är delvis stereotyp, men vår analys visade också på mer nyanserade beskrivningar av manligt och kvinnligt. Förvånande för oss var att vi även fann böcker som var relativt fria från traditionella genusmönster. Vi tror detta kan bero på att medvetenheten om genusfrågor ökar och det har fått genomslag i hur böckerna skrivs.

9. KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Tryckta källor

Andersson Sophie och Roghult Sofia, (2007). *Barn- och ungdomsböcker ur ett genusperspektiv. Analys av ett urval skönlitterära böcker som lånas och läses i skolår 3-5*. Stockholm. Lärarhögskolan i Stockholm, examensarbete 10p.

Arping, Åsa & Nordenstam, Anna (red.) (2005). *Feministiska litteraturanalyser 1972-2002*. Lund: Studentlitteratur.

Alvarsdotter, Bodil, (2002). *Barnboken kön: Genusaspekter i litteratur och hos aktörer på marknaden*. Borås: Högskolan i Borås, magisteruppsats.

Bibliotekslag: SFS 1596 (1996). Stockholm: Fritzes

Boëthius, Ulf (1995). Populärlitteraturen - finns den? I Hedman, Dag (red.) (1995). *Brott, kärlek, äventyr: Texter om populärlitteratur*. Lund: Studentlitteratur.

Borgsten, Margareta, Engström, Siv, Rönneholm, Magdalena (1976). *Könsrollsmönster i barn och ungdomslitteratur*. CKF: s arbetsgrupp för granskande av könsrollernas framställning i barn- och ungdomsböcker. Stockholm.

Butler, Judith (1999). *Gender trouble. Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.

Connell, R. W (2002). *Om Genus*. Uddevalla: Daidalos AB.

Davies, Bronwyn (2003). *Hur pojkar och flickor gör kön*. Stockholm: Liber.

Davies, B & Banks, C (1992). The gender trap: A feminist poststructuralist analysis of primary school children's talk about gender. *Journal of Curriculum Studies*, Vol 24 no.1, s 1-

Ekman, Karin (1998). *Var så god - makt, kön och media*. Stockholm: Rabén Prisma.

Elvin-Nowak, Ylva & Thomsson, Heléne (2003). *Att göra kön*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (2007). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Furuland, Lars (1997). Litteratur och samhälle: Om litteratursociologin och dess forskningsfält. I Furuland, Lars & Svedjedal, Johan (red.) (1997). *Litteratursociologi: Texter om litteratur och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

Griswold, Wendy (1993). Aktuella tendenser inom litteratursociologin. I Furuland, Lars & Svedjedal, Johan (red.) (1997). *Litteratursociologi: Texter om litteratur och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

Hagmar, Pia (2006). *Den mystiska ön*. Stockholm: B.Wahlströms Bokförlag AB.

Hirdman, Yvonne (1988). Genussystemet - reflektioner kring kvinnors sociala underordning. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, nr 3, s. 49-63.

Hirdman, Yvonne (2004). *Genus - om det stabilas föränderliga former*. Malmö: Liber.

Jehander, Maria & Odelberg, Lena (2006). *Hur ser könsroller ut i modern barnlitteratur? En studie av sex ofta utlånade barnböcker vid Linnéstadens och Västra Frölunda bibliotek*. Göteborg: Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning. Examensarbete 10 poäng.

Karlsson, Erika (2007). *Genusordningen i böckerna om Lasse-Majas detektivbyrå. "...jag har då aldrig hört talas om kvinnliga rånare"*. Linköping: Linköpings universitet. C-uppsats.

Lidbeck, Petter (2006). *Det mystiska huset*. Stockholm: Tiden.

Lilleste, Lena (2006). *Kidnappare på nätet!* Stockholm: Eriksson & Lindgren.

Lpo 94 (1994). *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Fritzes.

Nikolajeva, Maria (2004). *Barnbokens byggklossar*. Lund: Studentlitteratur.

Paterson, Sharyl Bender & Lach, Mary Alyce (1990). Gender Stereotypes in Children's books: Their prevalence and influence on cognitive and affective development. *Gender and Education*, Vol. 2, No. 2, s. 185-197.

Repstad, Pål (1999). *Närhet och distans: Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Svedjedal, Johan (1996). Det litteratursociologiska perspektivet: Om en forskningstradition och dess grundantaganden. I Furuland, Lars & Svedjedal, Johan (red.) (1997). *Litteratursociologi. Texter om litteratur och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

Samuelsson, Annika & Samuelsson, Lina (2007). *En annan värld: En analys av sex fantasyromaner ur ett genusperspektiv*. Borås: Högskolan i Borås, Biblioteks- och Informationsvetenskap, magisteruppsats.

Trenter, Laura & Manieri, Tony (2006). *Stackelstrands hemlighet*. Stockholm: Tiden.

Öhman, Anders (2002). *Populärlitteratur: De populära genrernas estetik och historia*. Lund: Studentlitteratur.

Elektroniska källor

Alex Online. <http://www.alex.se.lib.costello.pub.hb.se/Alex/> [2007-11-24].

Bokjuryn. <http://www.barnensbibliotek.se/bokjuryn/index.htm> [2007-10-29].

Intervju med Yvonne Hirdman, <http://www.jamstalldhet.nu/jmst/maktkon/hirdman/hirdman.htm>. [2007-10-29].

Meddelanden från Åbo Akademi. Artikel.
http://web.abo.fi/meddelanden/forskning/1997_14_barnlitteratur.sht [2007-11-12].

Nationalencyklopedin. www.ne.se [2007-10-29].

Nättidningen Alba. Pojkar behöver pojkböcker. <http://www.alba.nu/artikel/artikel.php?id=347> [2007-10-29].

Statistiska centralbyrån. Bokläsning i den digitala tidsåldern. Resultat från Mediebarometern 1973-2003. <http://www.scb.se> [2007-10-29].

Svenska barnboksinstitutet. Årgång 2006: Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet 12 mars - 19 april 2007: En dokumentation. <http://www.sbi.kb.se/Årgång%202006.pdf> [2007-11-11].

Svensk Bokhandel. Topplistor. www.svb.se [2007-10-29].

Sveriges Författarfond. Statistik (mest utlånade författare). www.svff.se [2007-10-29].

Tiden bokförlag. www.tiden.se [2007-11-24].